

akademski list

broj 75* godina XXV

PRESSING

www.pressing-magazine.com

Intervju:

Gospodin
Pinokio

Anđelo
Stano

Branislav
Janković

Društvo:

Privatni VS državni fakulteti

Bregzit - zašto i kako

Mithad-pašin Niš

Film:

Zaštitnik

Dnevnik mašinovođe

Inkarnacija

Propovednik

Muzika:

Lita Ford

Katatonija

ISSN 1451-1584

STRIPARNICA

JUŽNI
DARKWOOD
NIŠ

?

Ul. Milojka Lešjanina 1
Niš

tel.018/242-261

25 godina presinga

Aneta Radivojević, Velibor Petković, Zlatko Ristić Paja, Zoran Pešić Sigma, Sonja Miletić, Aleksandar Blagojević, Kokan Mladenović, Vladan Marjanović, Miša Ristović, Danica Stevanović, Aleksandar Blatnik, Darko Ković, Nebojša Stamenković, Dejan Ristić, Pantagruel Jr, Nikola Todorović, Marija Peternel, Zvonko Karanović, Zoran Ćirić, Siniša Marjanović, Bane Branković, Srđan Petrović, Toni Radev, Dragan Krivokapić, Milan Josipović, Dejan Nikolić, Aleksandar Radovanović, Saša Đorđević, Mirjana Petrović, Veroljub Radojković, Dragan Perović, Dejan Petković, Milan Josipović, Jelen Grujić, Nebojša Jovanović - Miša, Vladimir V. Pavlović, Dragan Mitrović, Milentije Maksinović, Srđan Savić, Ivan Cvetković, Goran Stanković, Ninoslav Stojanović, Dobrivoje Ljujić, Dejan Dabić, Anja Suša, Vuk Pavlović, Milan Stanković, Zvonko Trajković, Bratislav Petrović, Emilija Radmilović, Vladislav Micevski, Ivica Antić, Srđan Trenčić, Vesna Dodić, Srđan Milivojević, Ivana Božić, Aleksandar Tomić, Dejan Ognjanović, Sonja Nenić, Stevan Lazarević, Ivana Antović, Jugoslav Joković, Ivan Janković, Dejan Vučetić, Ivica Živković, Jelena Vranić, Sonja Rajković, Nebojša Vasić, Aleksandar Stamenković, Marko Stojanović, Dejan Stojiljković, Aleksandar Resan, Milan Bežanić, Hristina Nerandžić, Miloš Milojević, Andrija Milojković, Goran Stevanović, Dejan Kostić, Vladan Stojiljković, Ivan Cvetković, Milan Nikolić, Toni Kostadinov, Nebojša Ozimić, Andrija Todosijević, Sandra Ćirković, Bojan M. Đukić, Ratimir Krstić, Toma Neverov, Ivan Marković, Dušan Vukić, Željko Anđelković, Boban Stojanović, Marko Smiljković, Vladimir Vukašinović, Sonja Stevanović, Ivana I. Božić, Boško Obradović, Ivica Mičić, Bata Stanojević, Miša Mitranović, Dušan Cvetković, Dragan Drobnyak, Boban Jovanović, Radule Perišić, Milena Ristić, Danica Jović, Bojan Jovanović, Saša Stojanović, Branislav Miltojević, Simon Miličić, Dušan Vukić, Marko Đorđević, Vladan Pavlović, Zlatibor Stanković, Dejan Sedlan, Nenad Župac, Aleksandar Stojanović, Pavle Zelić, Ivan Ristić, Gavrilo Petrović, Maja Pandurov, Jovan Ristić, Predrag Ikonić, Zorica Milenković, Boris Lazić, Vesna Milić, Dragan Vujošević, Bojan Ilić Bokerini, Vesko Garčević, Oto Oltvanji, Marjan Todorović Maksa, Una Mašić, Uroš Zdravković, Milan Cakić, Milan B. Popović, Nada Gligorović, Nada Mandić Spasojević, Miloš Svetozarević, Aleksandra Miletić, Miloš Najdanović, Lidija Beatović, Željko Barišić, Filip Andronik, Branislav Dejanović, Vladimir Horvat, Tatjana Rosić, Željko Obrenović, Dragana Stojiljković, Saša Mitrović, Marija Đurović, Slobodan Vladušić, Severin M. Franić, Đorđe Bajić, Zoran Janković, Aleksandra Gojković, Nataša Ćorbolaković, Ivana Knežević, Aleksandar Nikolić Coa, Mimica Petrović Radovanović, Dubravka Stanković, Nikola Malović, Vladimir Stojnić, Branislav Janković, Dalibor Popović Pop, Marjan Milanov, Marko Tanasković, Vladimir Đorđević, Uroš Petrović, Vladimir Tadić, Milan Dojčinović, Tatjana Đukić, Uroš Dimitrijević, Stefan Marković, Nikola Đukić, Milena Lazarević
Hvala

**AKADEMSKI LIST
PRESSING**

**Godina XXV, broj 75
oktobar 2016.**

Izdavač:
**STUDENSKI INFORMATIVNO –
IZDAVAČKI CENTAR NIŠ**

Glavni i odgovorni urednik:
Dejan N. Kostić

Tehnički urednik:
Dejan Stojiljković

Dizajn broja:
Saša Mitrović, Milena Lazarević

Lektura:
Aleksandra Gojković

Redakcija:
**Redakcija: Jugoslav Joković,
Aleksandar Blagojević, Dejan Dabić,
Srđan Savić, Dejan Vučetić, Ivana Božić
Miljković, Marko Stojanović, Ivana
Antović, Velibor Petković, Aleksandar
Nikolić Coa, Miloš Najdanović, Zlatibor
Stanković, Ivana I. Božić, Stefan
Marković**

Saradnici u ovom broju:
**Đorđe Bajić, Zoran Janković, Aleksandar
Radovanović, Željko Obrenović, Vladan
Stojiljković, Pavle Zelić**

Sekretarica redakcije:
Radica Opačić

Adresa: **Šumatovačka bb, 18000 Niš**
Telefon: **018/523418**
Fax: **018/523120**
E-mail: **siic.nis@gmail.com**
Internet prezentacija:
www.pressing-magazine.com

Žiro račun: **310-159479-83**

List izlazi tromesečno

Štampa: **Medija Pan Produkt, Niš**
Tiraž: **1000 primeraka**

Štampanje ovog broja pomogli su
**Ministarstvo prosvete, nauke i
tehnološkog razvoja; Grad Niš**

Sadržaj

Društvo strane 6 - 19

Privatni vs državni fakulteti

1, 2, 3, 4... Iy gubljeni! Ima nas još ...

Piše: **Ivana I. Božić**

Brexit:: Zašto, kako i šta mi imamo sa tim?

God save the queen

from the Eu regime!!!

Piše: **Ivana Božić Miljković**

Omladinska štampa u Nišu

Osvajanje prevrtljive slobode

Piše: **Velibor Petković**

Mithad pašin Niš

Piše: **Vladan Stojiljković**

Knjige strane 19 - 21

Ivan Branković: Prometejev dnevnik

Vera u bolju prošlost

Piše: **Pavle Zelić**

Intervju: Branislav Janković

Pisci dele sudbinu svoga naroda

Razgovarao: **Stefan Marković**

Strip strane 22 - 29

Intervju: Anđelo Stano

Priča o Dilanu Dogu

Razgovarao: **Zlatibor Stanković**

Tajni ratovi

Najbolje od Marvela iz Čarobne knjige

Piše: **Stefan Marković**

Družina Dardaneli 2

Druženje s družinom

Piše: **Marko Stojanović**

Karton Siti

Manifest valjevskog stripa

Piše: **Marko Stojanović**

Film i TV strane 29 - 36

Multimedijski superheroji (41):
Crna Guja
Istorija uzvraća udarac
Piše: **Dejan Dabić**

Žarko Laušević na Filmskim susretima
Emocije koje se ne mogu sakriti
Piše: **Dejan Dabić**

Kritika:

Inkarnacija
Piše: **Zoran Janković**

Dnevnik mašinovode
Piše: **Đorđe Bajić**

Š one strane
Piše: **Đorđe Bajić**

Zaštitnik
Piše: **Zoran Janković**

Propovednik
Hrabro i žestoko
Piše: **Pavle Zelić**

Stranger things
(Ne)vesele osamdesete
Piše: **Stefan Marković**

Muzika strane 37 - 43

Vek Džeza (21)
Memoari obojenog crnje
Piše: **Aleksandar Radovanović**

Doom je opet Sladžana
Piše: **Aleksandar Nikolić Coa**

Katatonija - The Fall of Hearts
Jesenji noćno srca
Piše: **Ivana I. Božić**

Lita Ford - Time Capsule
Kad su rok svirali ljudi a ne mašine
Piše: **Ivana I. Božić**

Biffy Clyro
Ellipsis
Piše: **Aleksandar Nikolić Coa**

Gospodin Pinokio - Iz mraka mašina
Mašina koja iz mraka izvlači svetlost
Piše: **Ivana I. Božić**

Intervju: Gospodin Pinokio
Bes pretvoren u energiju
Piše: **Dejan Stojiljković**

Privatni vs državni fakulteti – diplome i njihova upotrebna vrednost

1, 2, 3, 4...

Izgubljeni! Ima nas još...

*"Godinama pričaju nema nas puno
a sve nas je više, sve nas je više
Godinama pričaju ima nas malo
a sve nas je više"*
LET 3

Debata koja se nekoliko godina unazad vodi, bar kada je visoko školstvo u pitanju, odnosi se na to da li su bolji državni ili privatni fakulteti. Konkretnije, čija diploma više vredi na tržištu i može lakše da obezbedi pristojno radno mesto. Tranzitni period u Srbiji traje već nekoliko dekada, a posledice se osećaju iz dana u dan. Ipak, najgore je milenijalcima, takozvanoj "Petar Pan generaciji", ljudima rođenim u periodu od ranih osamdesetih do ranih dvehiljaditih. To su ljudi u kasnim dvadesetim ili ranim tridesetim godinama koji koriste nove tehnologije, stalno menjaju posao, ne planiraju brak pre trideset i neke, upoznaju se sa ljudima putem interneta. Važno im je da budu uspešni, da imaju finansijsku nezavisnost ali i ličnu slobodu. Međutim, većina milenijalaca danas radi za minimalac (nedovoljan za normalan život mladog čoveka), a dosta njih pripada poražavajućem procentu od oko 10% visokoobrazovanih u Srbiji, što je prilično daleko od plana za zemlje Evropske unije da svaka članica do 2020. godine ima minimum 40% visokoobrazovanih.

Studije se ne dele na privatne i državne, već na dobre i loše

Prvi privatni fakultet u Srbiji je počeo da radi, sada već davne, 1992. godine. Tenzija koja se javila tada između državnih i privatnih fakulteta nimalo nije izgubila na svom intenzitetu tokom svih ovih godina. Većite dileme da li su jednaki kriterijumi za polaganje ispita i da li se

"znanje" kupuje visokim školarinama, već dve decenije su aktuelne. Još ako se na to dodaju i skandali iz prethodne dekade, poput afere "Indeks", koji su ozbiljno uzdrmali obrazovni sistem Srbije, jasno je zašto i dalje postoji niz predrasuda koje prate privatne fakultete. Revolt je čak doveo i do toga da grupe studenata, poput one okupljene oko Saveza studenata državnog Pravnog fakulteta u Novom Sadu, pokrenu inicijativu da se diplomirani pravnici, lekari, učitelji i nastavnici u našoj zemlji ubuduće školuju isključivo na državnim fakultetima. Sa druge strane, studenti privatnih fakulteta tvrde da su akreditacije dobili od države, kao i da najviši trenutno važeći dokument naše države (Ustav Republike Srbije 2006) ne poznaje razliku u pristupu zanimanjima koja bi se zasnivala na tome da li je neko diplomu stekao na državnom ili nedržavnom fakultetu. Peticija je stigla i do samog Ministarstva prosvete, ali oni trenutno ne razmišljaju o nekom novom načinu regulacije po kome bi se određeni profesionalni profili školovali isključivo na državnim fakultetima, već se radi na pripremama Zakona o regulisanim profesijama. Prednacrt ovog dokumenta već postoji, a u pripremi će biti konsultovana iskustva zemalja Evropske unije u kojima ova kvi zakoni takođe postoje.

Prednost državnog fakulteta je, pre svega, u tradiciji. To je nešto što postoji dugi niz godina, poznato nam je, finansira ga država i samim tim ima niz pogodnosti za studente na budžetu (ne plaća se školarina, prijava ispita, imaju pravo na stanovanje u studentskom domu i korišćenje menze). Prijemni ispit za upis na bilo koji državni fakultet nije pro-forme, na njemu se uči sa namerom (bilo da se stekne neko teorijsko znanje ili samo položi ispit), a oni obezbeđuju sistematsko, konvencionalno, strukturisano znanje.

Na privatnim fakultetima plaća se gotovo sve, počev od školarine (iako je odnedavno započeo trend privlačenja studenata na besplatnu prvu godinu studiranja). Većina privatnih fakulteta daje modernije, primenjeno, organizovano znanje. No, to je ujedno i njihova slabost jer, u potrazi za tržištem, često menjaju program, što direktno utiče na održivost kurseva i onemogućava produbljivanje znanja kroz studije. Njihov renome dodatno diskredituje činjenica da su im najpoznatiji studenti političari i estradne ličnosti, kao i nizak prag prolaznosti koji je rezultat orijentisanosti ka profitu kako bi se lakše upisala naredna godina studija zbog naplate školarine.

Najveća razlika između državnog i privatnog fakulteta nije odnos teško-lako, već različit pristup znanju. Državni fakulteti neguju tradiciju i širi, sveobuhvatniji pristup znanju iz različitih oblasti, dok privatni idu u korak sa vremenom primenljivijim znanjem.

Čini se da se u celoj toj tragičnoj priči o visokoobrazovnom sistemu Srbije "od drveta ne vidi šuma", odnosno da svima nekako promiče šta je poenta obrazovanja, a to je sticanje funkcionalnog znanja koje će kasnije pomoći u pronalaženju posla ili osnivanju posla koji bi zadovoljio lična interesovanja, aspiracije i potrebe.

A, šta ti, sine, znaš da radiš?

Nakon svih silnih dilema i muka da se dođe do kakvog-takvog parčeta papira na kome piše da ste negde nešto diplomirali, sledi jedna od najbesmislenijih etapa u životu svakog mladog čoveka – pravljenje staža na birou. Tada dolazi do "otkrovenja" da ste uzalud razbijali glavu i gubili vreme pokušavajući da dokučite da li je bolji državni ili privatni fakultet. Prema iskustvima nacionalnih službi za zapošljavanje, poslodavce ne interesuje toliko čiji je pečat na diplomi, koliko to kako će se radnik pokazati tokom probnog perioda i šta zna da radi. Rasporak se ogleda u činjenici da poslodavcima nisu potrebni "knjiški moljci" sa prosekom 10.00, već snalažljivi ljudi koji brzo uče iz prakse.

Među mnogim poslodavcima aktuelan je stav da sve generacije nakon 1985. godine imaju niži nivo znanja i izgrađenih veština u odnosu na prethodne. Jedan od razloga svakako je nedovoljna povezanost državnih univerziteta sa privredom, ali i to što neki privatni fakulteti imaju niže kriterijume i, samim tim, veću prohodnost. Zanimljivo je i podatak da ovakav obrazovni sistem poslodavci finansiraju duplo. Prvi put iz poreza koji se slivaju u budžet, a drugi kada dodatno ulažu u edukaciju svršenih studenata koji ne umeju da se snađu u obavljanju praktičnih poslova jer ih na državnim fakultetima uče samo teoriji.

Dakle, iznad podela i sukoba na potezu državni – privatni fakultet, nalazi se mnogo bitniji problem, a to je kvalitet same nastave i njena usklađenost/neusklađenost sa realnim potrebama tržišta rada o čemu svedoči i Dragan Varagić koji je radio kao profesor i na državnim i na

privatnim fakultetima: "Ogromna većina studijskih programa na fakultetima i visokim školama (i privatnim i državnim) apsolutno nije prilagođena realnim potrebama na tržištu rada, i ogroman broj studenata (na državnim i privatnim fakultetima) apsolutno nije zainteresovan da nauči bilo šta (da dođe do adekvatnih znanja) na ovim edukativnim ustanovama." Neophodno je i promeniti percepciju studiranja u smislu da se studenti tokom studija pripremaju za posao koji će raditi odmah nakon studija, kao i da se fokus prebaci na odabir institucija koje daju primenljiva znanja za

obavljanje traženih poslova.

U razvijenim obrazovnim sistemima sveta, sredstvima privatnih visokoobrazovnih ustanova upravlja upravni odbor. Ta sredstva koriste se za poboljšanje nastave i uslova studiranja, kao i za istraživački rad. Prema novom predlogu Strategije obrazovanja do 2020. godine, prvi put se pominje termin "neprofitna privatna visokoobrazovna ustanova", ali nije jasno precizirano šta se pod tim pojmom podrazumeva, kao ni na to na koji način je funkcionisanje ovih ustanova zakonski regulisano. Iako je Srbija još 2005. godine krenula sa implementiranjem Bolonje u svoj obrazovni sistem, posao i dalje nije gotov a trenutno najveći peh je neslavno, nedefinisano rešenje za problem "većitih studenata" koji su svoje školovanje započeli po starom programu.

Poražavajuća je činjenica da studije u Srbiji ne ispunjavaju u potpunosti svoju svrhu jer ne daju gotove stručnjake za tržište rada, već je neophodno da se sami studenti dodatno angažuju i usavršavaju tokom studija preko različitih studentskih seminara, praksi, radionica kako ne bi kasnije zapali u začarani krug ekonomskog ropstva. Bez ekonomske slobode, ostale slobode nemaju svoju pravu vrednost. Ljudi su slobodni samo ako nisu primorani da provode sve svoje vreme razmišljajući o tome kako da obezbede osnovnu egzistenciju za sebe i svoju porodicu.

Piše: Ivana Božić Miljković

BREXIT: Zašto, kako i šta mi imamo sa tim?

God save the queen from the EU regime!!!

Nedavna, referendumom iskazana volja građana Velike Britanije da se potraži izlaz iz velike evropske porodice, senzacija je samo za one koji površno prate zbivanja u globalnim političkim i ekonomskim odnosima. Ako se točak istorije vrati malo unazad, može se izvući zaključak da je ova simbioza unije u čijoj su osnovi zajedničke politike i zajedničke strategije razvoja, bila puna šupljina i da će, kao takva jednoga dana postati disfunkcionalna. Objektivna retrospektiva više od četiri decenije zajedničkog života Evropske unije i Velike Britanije pokazuje da je i sama odluka Velike Britanije da pristupi tom aranžmanu bila debelo proračunata i ne baš lako realizovana. Njihova težnja ka pošto-poto očuvanju sopstvenog integriteta, neuklapanje u monetarnu slagalicu Evropske unije, oštro protivljenje širenju EU na istok i ostale solističke, uglavnom disonantne melodije koje su pevali u „Odi radosti“, jednostavno su morale da se završe onako kako je '77. godine prošlog veka, samo dve godine pre nego što će ga overdose odvesti sa ovog sveta, prerekao Sid:

**Don't be told what you want
Don't be told what you need
There's no future, no future,
No future for you!" (In the EU!)**

Kratka istorija imperije

Velika Britanija je jedan od ubedljivih primera iz novije istorije sveta, da je ekonomska moć glavni sastojak svakog drugog oblika moći i uslov svekolikog prosperiteta. Upravo na tom prostoru, tačnije, u Engleskoj, krajem 18. veka, živeo je izvesni Džems Vat, po poreklu Škot, koji je konstruisao prvu parnu mašinu i bio rodonačelnik prve industrijske revolucije. Englezi su ubrzo shvatili značenje pojma inve-

sticija i dobrobit koju materijalizacija tog pojma može doneti. Ubrzani razvoj industrije uslovio je razvoj prvih oblika industrijske proizvodnje (tzv. manufakturna proizvodnja) i obogatio njihovu trgovinsku komunikaciju sa svim delovima sveta. Uporedo sa Engleskom, ubrzani razvoj industrije odvijao se i u Francuskoj i Holandiji, te je ovaj period ostao upamćen i kao doba „transfera ekonomske moći“ sa Mediterana na kontinentalnu Evropu. No, vratimo se Britaniji. Period između dva svetska rata u istoriji je ostao zabeležen kao period kada je britanska imperija bila na vrhuncu moći. Njihove kolonije prostirale su se na sve četiri strane sveta, od ostrva u Pacifiku, preko Dalekog Istoka, Australije i Novog Zelanda, južne Afrike, karipskih ostrva do

Kanade. U brojkama, to bi bilo oko 35 miliona km² zemljine površine i oko pola milijarde stanovnika. Ekonomska snaga i politička moć koju je Velika Britanija imala krajem '30-tih godina prošlog veka, dale su joj političku snagu i kredibilitet da zajedno sa Francuskom objavi rat Nemačkoj i tako započne sukob koji će ubrzo poprimiti svetske razmere, prouzrokovati nesagledive posledice, ali i iz temelja izmeniti aktuelni svetski poredak. Iz Drugog svetskog rata izašla je na strani pobednika zajedno sa SAD, Sovjetskim Savezom, Francuskom i Kinom i sa njima je činila prvu postavu Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija. Uprkos lomovima koji su se od 18. do kraja Drugog svetskog rata dešavali u svetu, ova ostrvska država je nekako uspevala da štiti i jača

svoju mornaricu i utvrđuje svoj imperijalni status. Druga polovina 20. veka je suštinski promenila svetski poredak. Odmah po oslobođenju, počeo je proces dekolonizacije. Dojučerašnje britanske kolonije stekle su nezavisnost, a u novom svetu koji se rađao na temeljima slobode, jednakosti i saradnje svih država i nacija, imperijalizam nije bio prihvatljiva opcija. Međutim, vekovima dug period proveden u statusu imperije, ostavio je određeni utisak samopouzdanja i samopoštovanja na stanovnike Britanije: iako geografski pripadaju Evropskom kontinentu, u političkim i ekonomskim odnosima sa tim kontinentom osećao se snažan uticaj istorije i moći koja obezbeđuje autonomnost. Takav položaj Britanije često je potvrđivan njenim naglašenim dominantnim istupanjima u raspravama na teme od globalnog značaja. Formalno, posleratna Britanija je bila deo Evrope, suštinski, bila je više okrenuta SAD-u, bez preteranih ambicija da gradi i unapređuje veze sa kontinentom. Tako je bilo i u pogledu članstva u prvim oblicima integracije koja je danas poznata kao Evropska unija.

Ulazak Velike Britanije u EEZ

Poznata je činjenica da Britanija nije činila jezgro ujedinjene Evrope. Sa tribina je posmatrala stvaranje ideje o zajednici evropskih naroda, potpisivanje Šumanove deklaracije i nekoliko godina kasnije Rimskog ugovora. Mnogi poznavaoi istorijskih i političkih prilika u Evropi iz tog vremena, pokušavali su da objasne ovaj indolentan stav Ujedinjenog kraljevstva prema nečemu što je novo i po svemu sudeći, prosperitetno. Među brojnim izjavama svakako je najpoznatija ona koju je dao francuski diplomata i veliki evroidealista, a uz to jedan veoma važan stih u stvaranju Evropske unije, Žan Mone: „Nikada nisam razumeo zašto Britanci ne žele priključenje. Došao sam do zaključka da to mora biti zato što je cena pobeđe ništa drugo do iluzija da možete održati ono što ste imali bez promene.“ Naravno, Britanija je i dalje bila solista u međunarodnim odnosima i posmatrač razvoja ovog krupnog projekta ujedinjenja Evrope, bez ideje da se bilo kome pravda zašto je to tako. I to je potrajalo otprilike do stupanja na snagu Rimskog ugovora 1958. godine. Podsećanja radi, tim ugovorom osnovane su Evropska ekonomska zajednica i Evropska zajednica za atomsku energiju (Euroatom). Osnivanje zajedničkog ekonomskog prostora bilo je dovoljan podstrek Britaniji da se zainteresuje za projekat Evropske zajednice. Stvaranje zone slobodne trgovine (EFTA) na području zapadne Evrope 1959. godine podstaklo je da siđe sa tribina i malo detaljnije razmotri šta se to na terenu dešava, a uvođenje zajedničke politike u oblasti poljoprivrede, 1962. godine, ubedilo je Britance da je Evropska zajednica zapravo fenomenalan projekat, da bi zemlja okružena morem, sa bogatom i razvijenom industrijom kao što je Britanija, ulaskom u taj projekat mogla da ima mnogo više koristi nego štete, te

je karta za ulazak u EEZ za kratko vreme postala must have. Međutim, moć britanske imperije ostala je negde u istoriji, a njen uticaj je u jeku stvaranja novog svetskog poretka bio sve slabiji i tu kartu nije bilo jednostavno dobiti.

Dva puta su Britanci pokušali da pristupe Evropskoj uniji: 1963. i 1967. godine. Oba puta Francuska je stavila veto. Inspirisan prethodnim autističnim stavom Britanije prema EU, tadašnji francuski predsednik Šarl de Gol, optužio je Britaniju „za duboko ukorenjenu mržnju prema Evropskoj integraciji“ i savetovao „dalji razvoj odnosa sa SAD-om“. Ovakve odluke De Gola imale su uporište u istorijskim odnosima Francuske i Velike Britanije, u ekonomskoj prevlasti koju je tih godina Francuska stekla nad Velikom Britanijom, jačanju njene vojne moći i njene konačne samostalnosti u donošenju i sprovođenju spoljnopolitičkih odluka. Vladavina De

Gola trajala je do 1969. godine. Godinu dana kasnije je preminuo, a Velika Britanija je konačno, 1973. godine, postala članica EEZ-a. Običaj ove najveće i najpoznatije integracije na svetu, nalaže da se pre stupanja u članstvo, održi referendum na kome bi se čuo glas naroda, odnosno iskazala njegova volja po tom pitanju. U slučaju Velike Britanije načinjen je presedan. Referendum je održan 1975. godine. Na pitanje „Da li ste za ostanak u EEZ?“ potvrdno se izjasnilo 67% građana.

Britanija u Evropskoj uniji

Iste godine kad i Britanija, članice EEZ-a postale su i Danska i Irska, tako da je ova integracija brojala devet zemalja članica i pokazivala jasnu tendenciju širenja na čitavu Evropu. Takođe je imala jasno definisane politike sopstvenog prosperiteta, jačala

svoju ekonomsku i vojnu moć i gradila veoma respektabilan položaj u međunarodnim ekonomskim odnosima. Više od decenije, ovaj sistem je uspešno funkcionisao. Prijem Grčke, Španije i Portugalije učinio je da EEZ, na međunarodnoj sceni bude prepoznata kao „Evropska dvanaestorica“. Međutim, britanska premijerka Margaret Tačer, nije bila oduševljena politikom proširenja koju Brise vodi. Posebno se protivila prijemu ekonomski „nejakih“ zemalja, a kap koja je prelila njenu šolju engleskog čaja bio je plan širenja EEZ na istok Evrope. Očigledno rezignirana time što stanovnici Poljske, a zatim i drugih istočnoevropskih zemalja, masovno naseljavaju Britaniju, a još više činjenicom da EEZ aminuje i podržava tako nešto, izjavila je: „*All these Eastern Europeans what are coming in, where are they flocking from?*“. Krajem '80-tih godina, ona se, očigledno razočarana činjenicom da u sistemu

EEZ-a, Britanski glas vredi jedan, a ne četiri glasa, jasno usprotivila „novoj dominaciji evropske super države dirigovanoj iz Brisela“. U to vreme, evropski vokabular postaje bogatiji za jedan novi pojam: evroskepticizam – neslaganje sa evropskim entuzijazmom i povećanjem moći Evropske zajednice. Ma koliko naivan u početku, ovaj pojam je u dolazećim decenijama bio višestruko opravdan. Čak i površan osvrt na istoriju EU govori o tome da Britanija, iako njena punopravna članica, zapravo nikada nije u potpunosti pripadala toj integraciji. Preciznije, nikada nije bila spremna da sopstveni integritet stavi u funkciju zajedničkih ciljeva. Eklatantan primer toga jeste odnos prema stvaranju Evropske monetarne unije i ograđivanje od zajedničke nacionalne valute. Nacionalna valuta jeste jedan od veoma bitnih pokazatelja suvereniteta određene države i odricanje od nje dobrim delom

znači odricanje od suvereniteta. Za Britaniju, to je bila poslednja opcija na svetu. Različiti premijeri vozili su veleslalom između evro-zastavica, čvrsto držeći svoju funtu. Na primer, premijer Džon Mejđor, ostaće upamćen po tome što je izdejstvovao da se, u procesu stvaranja monetarne unije, Britaniji odobri „opt out“ klauzula koja Britaniji, iako članici EZ-a, garantuje mogućnost da bude izvan monetarne politike i oslobađa je ultimativnog prihvatanja evra. Najdramatičnija neslaganja konzervativaca i laburista na temu „*da li Britanija treba da se odrekne funte i zameni je jedinstvenom zajedničkom valutom?*“ obeležila su kraj 20. veka. Umerene struje obe partije su prepoznavale dobre strane takvog aranžmana, dok su ekstremni konzervativci i laburisti bili protiv. Uprkos nastojanjima svog šefa Tonija Blera, da Britaniju „*pusti niz vodu evrozone*“, njegov ministar finansija i kasniji premijer, Gordon Braun, kao izraziti protivnik eksperimenata sa nečim što dobro funkcioniše, tražio je čvrste dokaze koji će ex ante pokazati da će evro biti dobar za britansku privredu. Kao učitelj koji zadaje pismeni zadatak, Braun se obratio Evropskom parlamentu sa svojim „*pet testova za privredu*“ koji bi trebali da se polože pre nego što se zakaže referendum o prihvatanju nove valute. Složeni test sadržao je pitanja koja su se odnosila na: održivost konvergencije između britanske privrede i privreda koje su već usvojile evro, uticaj uvođenja evra na privredne promene u Britaniji, efekat uvođenja evra na investicije, industriju finansijskih usluga i zaposlenost. Ova analiza sprovedena je 2003. godine i njen opsežni zaključak može se smestiti u četiri reči: „*Ne treba se pridružiti*“. I tako je funta preživela, a Britanija još jednom odbranila suverenitet.

Za Britaniju unutar EU, ništa manji problem od ovog, predstavljala je i ideja širenja EU na istok, posebno zemlje zapadnog Balkana. Neposredno pred referendum, britanska ministarka unutrašnjih poslova Tereza Mej, inače predstavnica Konzervativne partije i zagovornik nenapuštanja EU, oštro se usprotivila „*politici dizanja dva prsta*“ rečenicom: „*Da li je u našem interesu automatska podrška daljem širenju EU?*“. Britanci zapadni Balkan vide kao područje opterećeno siromaštvom, korupcijom i kriminalom. Mi, možemo takođe prigovoriti da su zemlje EU opterećene terorizmom, no, to sada nije tema.

Događaji koji su se nizali u narednom periodu, ne samo da su opravdavali, već su i jačali britanski evroskepticizam i malo po malo, udaljivali Britaniju iz ove lige izuzetnih džentlmena. Svetska ekonomska migracije istočnoevropskog stanovništva na područje Britanije i posledice koje je zbog toga počela da trpi britanska ekonomija, ubedili su Britance da se „*vrate sebi*“. Na referendumu koji je održan juna ove godine, 51,2% građana je glasalo za budućnost izvan EU. Iako prilično tesno izdejstvovan, ovakav rezultat referenduma vredan je poštovanja.

Brexit i posledice

Sadržajnije objašnjenje izbornog rezultata daje istraživanje javnog mnjenja. Od Nušića do danas, alatke za oblikovanje javnog mnjenja, kao i njegov značaj u društvenom i političkom životu određene zemlje nisu se bitno promenili. Stavovi javnog mnjenja se po pravilu uklapaju u okvire rezultata glasanja, ali daju njihovo detaljnije objašnjenje i pružaju još neke informacije o društvu. Na primer, činjenica da su uglavnom mlađi i bogatiji glasali za ostanak u EU, dok su stariji i siromašniji bili protiv te opcije, govori nam o tome da se Britanija, baš kao i mi, i mnoge zemlje iz našeg bližeg i daljeg okruženja, suočava sa negativnim demografskim trendovima i rastućim siromaštvom. Dva osnovna razloga za izlazak iz EU, po mišljenju onih koji su glasali za tu opciju jesu: imigracija (čak 57% stanovništva misli da će imigracija biti manja izvan EU) i naravno, ekonomija (55% pristalica Brexita očekuje da ekonomija u samostalnoj Britaniji bude najmanje na istom nivou kao što je bila dok je Britanija bila u sastavu EU, a ne isključuje ni prosperitet). Naravno, postoji i treći razlog, koji se tiče politike proširenja EU na zapadni Balkan, o čemu je već bilo reči. A šta kaže javno mnjenje EU? Prema istraživanjima francuskog Instituta TNS, oni bi voleli da zajednica opstane. U Nemačkoj čak 78% ispitanih se izjasnilo protiv Brexita. U Španiji 67%, Francuskoj 59% i Poljskoj 54% žele EU sa 28 članica. Ovakav skor, naravno nije smeškao arogantne stavove niti je imao ikakvog uticaja na čvrstu odluku Britanije.

Brexit nije stanje, već proces koji će potrajati nekoliko godina. Suviše je veza uspostavljeno koje sada treba razvezati i osloboditi Britaniju da ide svojim putem. Nezahvalno je procenjivati ili sa sigurnošću tvrditi šta će se sve tu dešavati i projektovati obim i strukturu posledica. Sigurno je da će, po okončanju tog procesa, ako EU opstane u ovom obliku, Velika Britanija za nju biti samo jedno od spoljnih tržišta sa kojim će uspostaviti odnose dobrosusedske saradnje, kao što to inače čini sa zemljama koje nisu u njenom sastavu.

Umesto zaključka: šta imamo mi od toga?

Ništa značajno. Izlazak Britanije iz EU ne znači upražnjeno mesto u preduzeću na koje bi mogla „uskočiti“ Srbija. Izvesnije je da će se proces našeg pristupanja odužiti, bar za ono vreme koje je potrebno da se EU sistemski redefiniše i počne da funkcioniše kao EU27. Ukoliko još neko potraži izlaz, stvari bi mogle postati još složenije. Što se tiče ekonomskih odnosa Srbije i Britanije, za sada njihovu osnovu čine: trgovinski sporazum, sporazum o uzajamnom podsticanju i zaštiti ulaganja i sporazum o izbegavanju dvostrukog oporezivanja. Kao spoljnotrgovinski partner, Srbija njima ne znači mnogo. Od nas uvoze proizvode od kaučuka, mineralne sirovine, Fiatova vozila, razne poluproizvode. Mi od njih uvozimo drumska vozila, medicinske i farmaceutske proizvode, specijalne mašine za pojedine privredne grane i sl. Prema

statistikama iz 2013. i 2014. godine, Velika Britanija je, na listi najznačajnijih izvoznih destinacija Srbije bila na 21. mestu i na 24. mestu po ostvarenoj vrednosti uvoza. To i nisu tako loše pozicije u odnosu na one koje Srbija zauzima na njihovoj spoljnotrgovinskoj mapi. Dakle, uvođenje carina na uvoz i izvoz roba u trgovini sa Britanijom, neće bitno poremetiti njihove aktuelne odnose razmene. Očekivano je da se Srbija više okrene ka EU, pre svega kao višedecenijski pretendent na članstvo, a i motivisana raznim sporazumima sa EU koji olakšavaju njihove međusobne spoljnotrgovinske odnose. Referentna britanska investicija u Srbiji je British American Tobacco. Ostale investicije su uglavnom sitne i koncentrisane u hemijskoj, prehrambenoj i IT industriji. Efekti Brexita na kretanja na srpskoj berzi bili bi marginalni, s obzirom da je puls domaćeg finansijskog tržišta više nego usporen.

Dakle, odsustvo bliskih ekonomskih veza između Srbije i Britanije govori u prilog tome da u ekonomskom smislu, Srbija neće imati većih posledica od Brexita. Veća posledica može biti da se dok EU svede račune, ova tranzicija oduži još koju deceniju, a to, koliko može biti loše, toliko može biti i naša šansa da ponovo, kritički i analitički pogledamo oko sebe i spoznamo gde je zapravo naše mesto u Univerzumu. Iskustva drugih su vredan priručnik za učenje i spoznaju svojih mogućnosti u korišćenju potencijala i prevazilaženju ograničenja. Sve ostalo je umetnost primene, mogućnost da se u pravo vreme bude na pravom mestu, čvrsta volja, a i malo sreće da se tranzicioni put zameni nekim koji vodi ka prosperitetu i zadovoljnijem društvu.

Piše: Velibor Petković

Omladinska štampa u Nišu, od pamtiveka do danas

Osvajanje prevrtljive slobode

U početku beše „Glas omladine“, odmah posle oslobođenja Niša od ujedinjenih kukastih akrepa, koje ne bih da pominjem ovom prilikom, da ne poganim papir. O tim slavnim danima ne znam ništa, osim anegdote koju mi je ispričao jedan od urednika u „Narodnim novinama“, početkom ratnih devedesetih, dok sam tamo bio sportski novinar. Đorđe Naković, Lala koga je život doveo u Niš, voleo je da tokom dežurstava u desku, sa mnom prepričava razne zgode iz vojvođanskog života, jer se familija moga oca doselila u Bačku nakon bratoubilačke revolucije. Dok smo se smejali teoriji moga dede da će Partija spasiti sve svoje članove u slučaju atomskog rata, a nepar-tijske neka sačuva dragi Bog, Đoka se setio kako su oni bili hrabri i u najgora vremena. Za „Glas omladine“ intervjuisao je neku mladu pevačicu, prirodno nadarenu glasom ali ne i rečnikom. Tako je ona, opisujući svoje životno probijanje i potucanje do slave, u želji da se pohvali, ponosno izjavila: „Svršila sam pevanje s pravom učiteljicom!“ Onda su mangupi to turili u naslov teksta, a urednik je pažljivo pogledao tekst tek kada su novine odštampane. Ljutio se na njih, jer su ga kritikovali iz Komiteta, ali omladinci su se pravili nevešti i grdno iščuđavali da ta reč može da ima i nekakvo bezobrazno značenje. Toliko o slobodoumlju u „vunena vremena“. Dušan Makavejev je to bolje obradio u filmu „W.R. Misterije organizma“.

Onda su se i naši studenti pridružili francuskim i drugim belosvetskim, te su u duhu parole „Budimo realni, zahtevajmo nemoguće“, zaiskali još više komunizma. Što su tražili, to su i dobili, Tito ih je podržao (zajedno s pravom učiteljicom), a mladi Niša dobili su „List mladih 68“. Sigurno je da je to bilo pravoverno socijalističko glasilo, ali sve nekako mislim kako mora da je i tu bilo nekakvog humora, jer saznahod da je u redakciji bio i Timošenko Milosavljević, dugogodišnji novinar i urednik dnevnog lista „Narodne novine“ i veliki kozer u najboljem smislu te, danas potisnute novinarske forme. Pretpostavljam da mu je rusko ime bilo odlična zaštita od kritika pra-

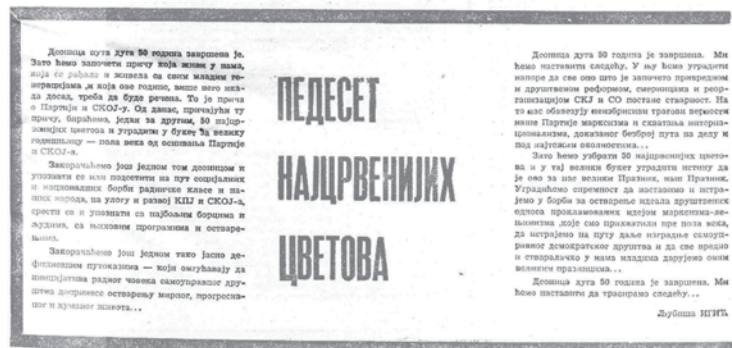
voernih komunista, a pošto mu je rođeni brat kršten kao Lenjin, sumnjam da bi se iko usudio da mu naudi. S učiteljicom ili bez nje! Samo su retki glupani poput mene, bili tužni kad su saznali da ukrajinska političarka Julija Timošenko nije sa našim Timošenkom ni u kakvom srodstvu. Čežnja za rasplitanjem njene pletenice rasplinula se kao vera u malo bolje sutra.

Kad je revolucionarna oštrica otupavila, brzo kao i svako sečivo koje se mnogo upotrebljava, niška

omladina dobila je novine filozofskijeg imena: „Zbivanja“. Hajdegeru bi se to ime dopalo, jer po njemu, Biće je nesaznatljivo, ali u životu, kao bivanju, povremeno uspevamo da sagledamo smisao. Ti trenuci su retki i nisu svakome dati, a po rečima jednog od saradnika iz sedamdesetih godina, studenta ekonomije Milorada Doderovića, tih sagledavanja u „Zbivanjima“ nije bilo nikada! U rubrikama koje je ovo „samoupravno, idejno i klasno glasilo mladih Niša“ negovalo,

РАЗДРАГАНА
МЛАДОСТ

blistale su rubrike „Borci kazuju, pioniri beleže“, „Putevima stabilizacije“ i tome slične, koje bi i samom Hajdegeru ogadile koketiranje s nacizmom i bacile ga u „bespuća povijesne zbiljnosti“, kako se slatkorečivo izrazio bivši predsednik FK Partizan, u doba kad ga je zadesilo da bude poglavnik ponovo Nezavisne Hrvatske. Tuđ mi je Tuđman, ali i koncepcija koja omladini nudi „katastrofu od lista“, kako se slikovito izrazi Doderović o svojim slavnim novinarskim počecima, od Ustavne 1974. godine do zasnivanja radnog odnosa 1978. u tem listu. Moralo se od nečega živeti, a pisanje je i lakše i prijatnije od rmbanja u rudniku, pa bio on i rudnik zlata „Lece“, tako mi Titove bezbrojne dece!

Maršal je neumitno stario, bure sa zatočenom slobodom kao Baš Čelikom popuštalo, te su i „Zbivanja“ počela da objavljuju podlistak pod privlačnim imenom „Kontakt za nezaposlene“. Zahvaljujući liberalnijem predsedniku Saveza

socijalističke omladine Niša Aleksandru Stankoviću, ovaj polufanzin uturen u samoupravnu omladinsku novinu, dostigao je tiraž od pet hiljada, jer nije samo objavljivao oglase, nego je počeo da piše o nameštanjima konkursa za posao i prozivao odgovorne. U lokalnim okvirima, to je izazivalo buru poput „Jeretičke priče“ Branka Čopića u kojoj je opisao crvenu buržoaziju koja pregrađuje plaže uz novoosvojene vile na moru. Dobro obavješteni smatraju da je Josip Broz presvisnuo skroz, upravo zbog jačanja slobode niškog „Kontakta za nezaposlene“. U još neobjavljenim zapisima Titovog baštovana zapisano je kako je drug Tito, listajući ove novine, rezignirano izjavio: „Sloboda je kurva prevrtljiva!“ A onda se okrenuo na stranu i zauvek zaspa.

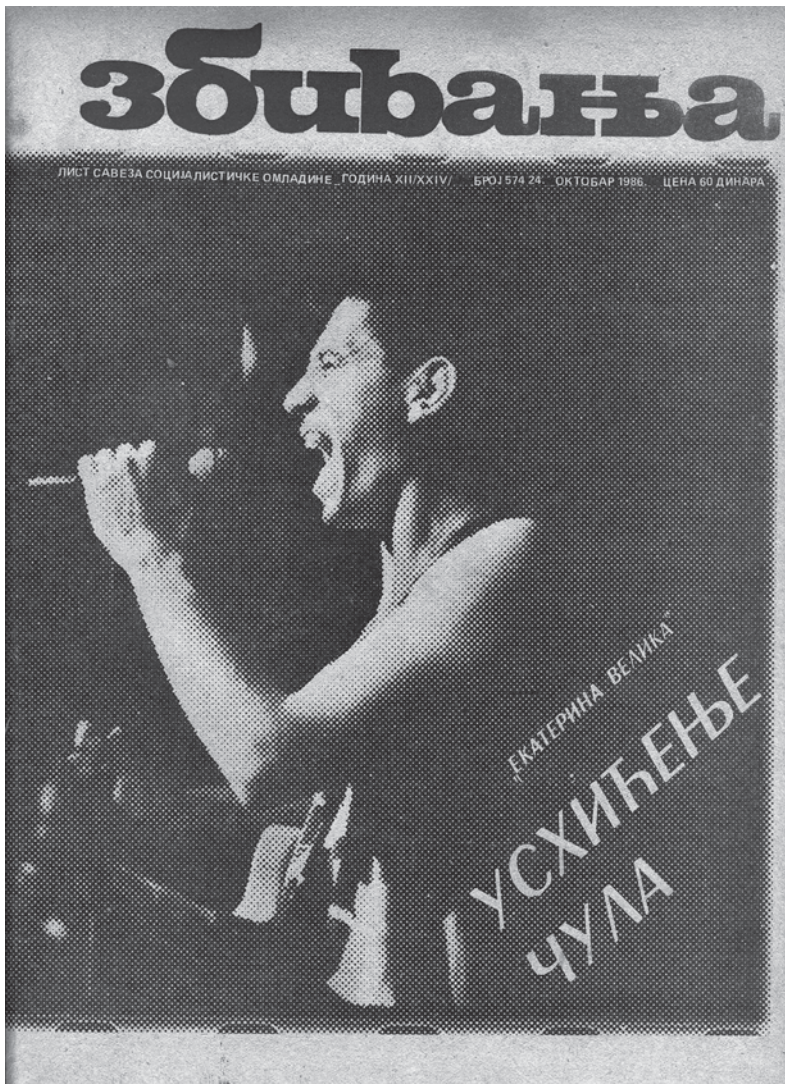
Za to vreme, svršeni gimnazijalac iz Leskovca, a niški student ekonomije - Milorad Doderović, pronašao je među izviđačima Dušana Mitića Cara, koji je tamo crtao karikature i stripove. Nekako ga je ubedio da

dođe u „Zbivanja“, naučio ga da špiglira uz pomoć cicerometra (nije to metar za cice, da se razumemo!) i legenda je rođena: Doder i Car, to vam je otprilike kao Bata i Smoki, ali u kontekstu omladinske štampe. Da poređenje nije neumesno govori i detalj da je među učenicima novinarskog smera tada Šuvarom usmerene gimnazije „Stevan Sremac“, koji su dolazili na praksu u „Zbivanja“, bio i Ivica Dačić, budući premijer Republike Srbije.

Ostalo je zabeleženo da je praksu shvatio kao vid posmatranja šta drugi rade, a pisao je samo kad se moralo. Pretpostavljam da mu se nisu dopale novine, jer je u Radio Nišu, u omladinskoj redakciji koju je vodio Ozren Rašić, Ivica bio daleko marljiviji. A možda je Doder nepouzdan pripevađač, kako to naziva savremena naratologija. Pogotovo što je u međuvremenu počeo da piše i za beogradski „NON (Nove omladinske novine)“, a snimao je priloge i za Hroniku regiona Radio-televizije Beograd, gde ga je ubacio dopisnik iz Niša Đorđe Radošević.

„Kroz omladinsku štampu je prošlo gotovo sve što vredi u našem novinarstvu“, smatra Milorad Doderović i dodaje da su mnogi voditelji naučili zanat na razglasima u brigadirskim naseljima. Tako je i Žiku Šarenicu Nikolića, još jednobojnog, upoznao kao informatora brigade iz Vrnjačke Banje, koja je učestvovala na Omladinskoj radnoj akciji Niš – godine tamo neke. Ali pisanje o radnim akcijama moglo je autoru da se obje o glavu, ako bi skrenuo sa ideološke linije i napisao da je dobrovoljni omladinski rad tesno povezan sa „odlaskom u partizane“. U akcijaškom žargonu to je bio sinonim za seks, a zbog jednog takvog analitičkog izveštaja, Doder je jedno vreme bio na tapetu Saveza socijalističke omladine i Saveza komunista. Nije mu pomoglo pozivanje na Titov liberalizam u pogledu osvajanja i menjanja partnerki, „jer što priliči Jupiteru, ne priliči volu“, odnosno običnom brigadiru, rekli bi mu drugovi, da su znali tu sentencu.

Otkud onda „Grafit“, u takva vremena? Izgleda da su „Zbivanja“ postala dosadna čak i onima koji su insistirali da tako izgledaju, a ekonomska kriza naterala ih je da se zamisle vredi li štampati nešto što niko niti kupuje, niti čita. Osamdesete su bile i godine muzičkog novog talasa koji je zapljusnuo celokupnu kulturu i informisanje, kako se tada govorilo za ovu važnu oblast. Potpisnik ovih redova se seća da smo po povratku iz vojske, na nagovor školskog druga Predraga Cvetičanina koji je prvi zakoračio u taj stameni hram niškog omladinskog glasila, pokušali da pišemo za „Zbivanja“, ali je cenzura bila tako jaka

da su nam objavljivali iskasapljene tekstove ili ih jednostavno nisu ni štampali. To je delovalo deprimirajuće, pogotovo posle srednjoškolskog iskustva drugarice Maje Prvulović, poznate pod nadimkom Maja Ambicija. Ona je uspeła da se dopadne urednicima i da po odlasku na studije književnosti u Beograd, uspešno nastavi karijeru u „NON“-u. Meni je preostalo da se manem ćorava posla i tako sam kao student psihologije postao na drugoj godini član redakcije stručnog studentskog časopisa „Naučni podmladak“, gde sam dogurao najpre do urednika sveske za društvene nauke, a potom i do glavnog i odgovornog urednika, od 1984. do 1988. godine. Mislilo sam da ću se baviti naukom i da sam novinarstvu rekao definitivno zbogom. Ali život me je demantovao, gašenjem Grupe za psihologiju na Filozofskom fakultetu, moje naučne ambicije bile su uništene kao Kartagina.

Uglavnom, mora da je iz prestonice stigla preporuka za slobodnijim pristupom omladinskoj tematici. Pošto se „u stare mešine ne sipa mlado vino“, da ne propadnu oba, ugašen je stari i osnovan novi list. Pripreme za novi početak tekle su tokom 1986. da bi se 1987. pojavio revolucionarno novi i drugačiji „Grafit“. Pokušaj da ga uređuje stari omladinski kadar nije se pokazao pametnim, te je za urednicu imenovana Snežana Vukadinović. Uz postojeće kadrove, od kojih su neki odavno bili spremni da pišu drugačije, stigli su i novi honorarni saradnici. Tako je krenulo nešto što se zakotrljalo kao zlatna grudva slobode u niškom novinarstvu. Zbog zamešateljstva oko izbora glavnog i odgovornog urednika, jer se izabrani Zoran Jovanović nije pojavio u redakciji, ljut zbog prethodnih nesuglasica, vršilac dužnosti glodura postao je Milorad Doderović. Na jednostavno pitanje, koje su bile najjače strane „Grafit“ i po čemu se on razlikovao pa je ostavio tako veliki i jak trag u novinarstvu Niša i Srbije, jednostavno i odgovorao:

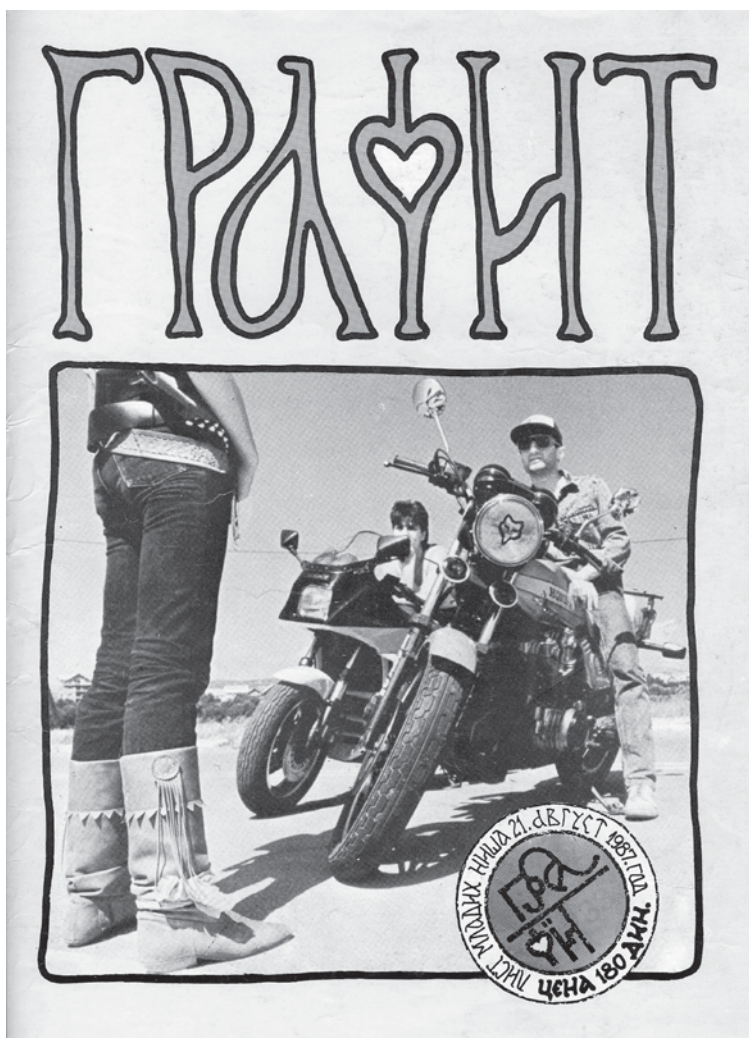
„Imao je najpre oštar uvodnik otkucan na pisačkoj mašini, tako štampan da se to jasno vidi, zatim intervju sa ličnostima koje su se usuđivale da slobodno govore, tako da je „Grafit“ bio često citiran u jugoslovenskoj štampi. Imao je još dosta rubrika koje su učile političare da pristanu na ozbiljnu kritiku, tako da mnogi nisu mogli da sačekaju da im „Grafit“ stigne u kancelariju, u njihove Komitete, nego su odlazili na trafikku ili slali druge da im nabave tek odštampane primerke. **Kada sam ja na završetku elektrifikacije opštine Medveđa, od tadašnjeg urednika „Politike“ Vukoja Bulatovića**

zatražio intervju, on mi je rekao da je nespreman za razgovor. Priznao mi je da je od niških političara čuo rečenicu: „Pazi šta radiš da ne izađeš u Grafit!“ Dakle, postojao je respekt prema nama, a mi smo iz broja u broj pokušavali da im pokazemo da može da se ide još dalje i oni su to dobro podnosili. A na redakcijskim sastancima smo govorili da smo badava potrošili papir ako nas niko nije zvao telefonom ili dolazio lično da nam zapreti tužbom zbog nekog teksta ili da nam zavrne uši.“ Kao nekadašnji saradnik „Grafit“ koji me je naučio da slobodno pišem i dišem, primećujem da tada praktično nije ni bilo druge opozicione štampe u Jugoslaviji osim omladinske.

„Grafit se pojavio u trenutku kada je omladinska štampa počela lagano da umire, sluteći kraj zajedničke države. Zbog načina na koji smo pisali, prozvali su nas „južnosrbijanska Mladina“, što je bio kompliment koji je prvi upotrebio Momo Kapor. On se pravdao zbog intervjua koji je dao za 101. broj „Grafit“, zbog koga nam je

izrečena zabrana, najpre pogrešno samom listu, a zatim konkretnom broju. Dok se to pravno regulisalo, mi smo uspeali da sakrijemo oko 500 primeraka, tako da je zabranjeni broj bio čitaniji nego svi drugi, iako nismo smeli da ga prodajemo. Ja sam se tada slučajno našao na mestu vršioca dužnosti urednika i za kratak period uspeo da mobilisem veliki broj ljudi, među kojima i tebe, i napravim zaista drugačije novine. Tadašnji dopisnik „Politike“ iz Niša Tihomir Nešić dolazio je kod nas na kafu u petak popodne i brojeve ocenjavao slabim ako nije bilo ničega što bi prepisao. Ali nam je i držao lekcije, kad bismo objavili nešto čiji značaj nismo prepoznavali. Tako je u jednoj anketi neki klinac izjavio: „Bežaću sa časova sve dok moj otac beži s posla, a beži često da bi kupovao kupus na pijaci ili išao u vikendicu“, a Tika je od te izjave napravio ceo tekst, društvenu hroniku za svoj list.“

U to vreme su se pojavili kragujevački „Pogledi“ sa nacionalističkom, pročetničkom koncepcijom, sasvim suprotnom od kosmopolitskog „Grafit“.

To što je njima stalno rastao tiraž nagovestilo je rat i rpad Jugoslavije.

„Pogledi su bili pročetnički, NON se ugasio, Omladinski pokret u Podgorici se još držao, ali su najbolji bili riječki „Val“ i njihov dnevni „Novi list“ koji su imali tiraž od 40 hiljada primeraka. Zagrebački „Polet“ je štampao u zaglavlju „Tiraž nam i dalje raste, ne znamo koji nam je kurac“, a podrum im je bio pun remitende, što je izazvalo sarajevske „Naše dane“ da štampa odgovor na to: „Tiraž nam i dalje pada, odosmo u kurac“. „Mladina“ je bila oštra prema svima, mi smo na njihovo „Evropa zdaj“ odgovarali tvojim „Jevropa s'g“ i razmenjivali bedževe, tako da sam ja nosio onaj „Slovenija moja dežela“ i zahvaljujući tome pobrao simpatije Pepce Kardelj i dobio od nje intervju kada je dolazila u Niš na otvaranje škole koja je dobila ime po njenom Edvardu. Počela je da plače kako su ukrali urnu njenog muža sa groblja u Ljubljani i bio je to dobar razgovor za novine. Ali „Grafit“ je imao svoju čitaonicu kod Šveje u mlečno-voćnom restoranu „Tramvaj“ na

starij lokaciji, a učestvovali smo i u svim akcijama zatvaranja Dušanove ulice za različite programe.

Car je imao rubriku „Škljoc“ gde je objavljivao zanimljive fotografije, a jedna od njih je bila reklama za neku automehaničarsku radnju na Bulevaru 12. februar: „Vršimo ravnanje glava“, druga saobraćajni znak na kome je neko napisao grafit „Pazi, jebem smrtno!“, a neko ispod dopisao „Dosadno.“ Ali bilo je i mnogo žešćih provokacija, kao što je intervju sa ekonomistom Brankom Horvatom, koga je tvoje Stručno udruženje studenata dovelo na tribinu na Ekonomski fakultetu u Nišu, a u redakciji „Naučnog podmlatka“ sam ga intervjuisao. U tom trenutku on je u Jugoslaviji bio neka vrsta disidenta, a istovremeno predložen za Nobelovu nagradu. I već u sledećem broju sam objavio intervju sa Kaporom „Teške reči lakog pisca“, juna 1989. godine, pred Gazimestan, tako da je priča o neminovnom raspadu Jugoslavije uznemirila naše komuniste i broj je bio zabranjen. Već u narednom smo

štampali taj intervju, ali nismo zbog toga imali problema.“

A kako je Kapor reagovao, kad je shvatio da njegova priča u kafani kod „Amerikanca“ nije bezazlena?

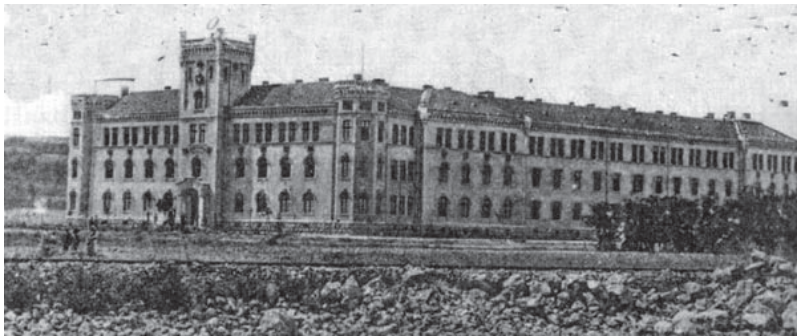
„Iznenadilo me što se on žestoko branio, iako je insistirao da intervju napravimo baš tada, uz alkohol, bez obzira što sam ponudio da razgovaramo drugom prilikom. Izgleda da je pritisak na njega bio ogroman, on se gotovo odrekao tog razgovora i proglasio nas za „južnosrbijansku Mladinu“, ali najviše me razočarao godinu dana kasnije, na otvaranju izložbe njegovih slika. Rekao mi je da on u Nišu prodaje neke svoje restlove, ne baš najbolja dela koja kupuju malo-građani, a uz taj prezriv ton, odbio je i ponudu da ponovo odgovori na pitanja postavljena u zabranjenom broju „Grafita“. Možda zato što je znao da ne bi imao hrabrosti da ponovi ono što je rekao, uglavnom, intervju je izostao. Ali mi smo i pre i posle toga uznemiravali nišku javnost pisanjem o prodaji ispita na nekim našim fakultetima, objavljivanjem „Manifesta fizizma“ za koji vlast nije znala da li je čisto umetnička ili opasna antidržavna stvar, fotografijama kakvih nije bilo nigde drugde, pisanjem o životnim problemima malih ljudi i posebno naslovima. Tvoj izveštaj sa sednice Opštinskog komiteta Saveza komunista Niša, kome si pesnički sročio naslov „Šta sam bleja ispred Komiteja“ bio je neverovatna kritika ispraznosti njihovih sastanaka, ali je prava sreća da si bio dovoljno mlad da te je bilo baš briga za reakciju, a ja dovoljno lud da se usudim da to objavim. Mislim da je to istovremeno i dobar primer kako partizanska i četnička deca mogu odlično da sarađuju, jer tvoji iz Rujkovca i moji iz Marovca nisu terali istu modu u Jablanici, tokom Drugog svetskog rata.“

Pred rat je usledila integracija „Grafita“ i „Narodnih novina“, a onda je, posle nekog vremena, veća riba progutala manju. Stalno zaposleni novinari su preuzeti, ostali su se razišli kud koji, a onda je usledilo „svršavanje Jugoslavije s učiteljicom života Istorijom“.

I kada je zapretila opasnost da Niš prekrije medijski mrak, dogodilo se potpuno suprotno, jer je grad dobio više novina, radio i TV stanica, nego ikada do tada. Osnivanje „Pressinga“ bilo je početak, ali ovaj akademski list pripada manjini medija koji su opstali i pritom se nisu prodali, ni političkim ni ekonomskim interesima. A to u doba trange-frange prelaza u liberalni kapitalizam nije za potcenjivanje. Ni za pojedinca, a ni za bilo koju firmu, jer se i države lako predaju i prodaju.

Mithad pašin Niš

Često se kroz epohe gradova potenciraju čelni ljudi koji su upravljali njima pa se i celi periodi života gradova nazivaju prema njima. Takođe se često, iz raznoraznih razloga, zaboravljaju dela i ljudi koji su ih učinili ili se kroz istoriju njihova vrednost minimalizuje. Grad Niš je prošao dalek put od antičkog perioda, gde se često potencira kao Konstantinov grad, iako nemamo pouzdane podatke koliko je ovaj moćni car, osim toga što je bio ovde rođen, i učinio za njega. Vekovima kasnije pojavljuje se jedna ličnost, koja nije bila sa ovih prostora, iz ovoga naroda niti hrišćanske vere, koja je, za kratko vreme svoje uprave od svega nekoliko godina, pokušala da od Niša napravi pravi evropski grad, iako je on sam bio Turčin.

Četrdesetih godina XIX veka, pa i kasnije, grad Niš je imao do četiri hiljade kuća i oko 30 hiljada stanovnika. Uprkos razvoju, grad je i dalje imao orijentalni izgled sa krivudavim sokacima, džombastom kaldrmom, zapuštenim i oronulim fasadama, brojnim džamijama čiji su minareti štrčali iznad krovova niskih udžerica, nebrojenim ćorsokacima i baštama između kuća. Nije bila retkost da je pored kuća odlagano đubre da bi se o njega sa padom prvog mraka saplitali stanovnici mahala jer na ulicama nije bilo nikakvog osvetljenja. Nešto bolji izgled imala je hrišćanska četvrt koja se smestila oko saborne crkve i gde je 1864. godine otvoren han za putnike namernike. Higijena u gradu je generalno bila ublažena ti-

me što je postojalo više hamama, koje su mogle da koriste i najsiromašniji slojevi. Viši slojevi Turaka, pripadnici osmanske administracije i vojske obitavali su između zidova tvrđave gde su se nalazili njihovi rezidencijalni kompleksi. Pored toga u kompleksu tvrđave postojalo je sve što je prosečnom turčinu toga vremena bilo potrebno za život - škole, bakalnice, pijaca, bogomolje, tako da on nije morao ni da je napušta.

U ovakav Niš 1861. godine na mesto guvernera dolazi Ahmed Šefik Mithad paša (18. oktobar 1822 - 26. april 1883. godine). Ovaj vrhunski intelektualac i državnik svoga vremena rođen je u prestonici Osmanske Turske u Istanbulu u porodici koja je bila beктаšijske provijencije muslimanskih intelektualaca. Kao i većina njegovih predaka obrazovao se u medresi, islamskoj religioznoj školi, iako će kasnije naginjati ideji da škole ne moraju biti isključivo vezane za religiju. Njegov otac, Hadži Air efendi Zade službovao je kao sudija u Vidinu i Loveču u današnjoj Bugarskoj koja je tada bila deo velike Osmanske imperije, pa je Mithad proveo jedan deo svoje mladosti u ovim gradovima. Odmah primećen kao jako obrazovan, čirokih pogleda i britkog intelekta, Mithad paša već 1836. godine radi u sekretarijatu velikog vezira a već 1854. veliki vezir Kibrizli Mehmed paša mu poverava upravljanje provincijom Adrijanopolja kao i zadatak na suzbijanju razbojništva i nasilja na Balkanu.

Godine 1858. šest meseci provodi na studijskim

putovanjima i usavršavanju po zapadnoj Evropi, Beču, Londonu, Parizu i Briselu, gde uviđa da Turska mora da uzme drugi kurs i modernizuje se. Za guvernera Niša dolazi 1861. godine i brzim reformama uspeva da transformiše grad i da mu obrise evropskih gradova toga vremena. Podiže škole, puteve, mostove, bavi se socijalnim, zdravstvenim pa i vojnim problemima. Formira Islahanu zanatlijsku školu u kojoj mogu da se školuju i hrišćanska i turska deca a daje i prilog od 2000 dukata kako bi se formirala srpska škola sa nastavnicima iz srpskih redova. Mnogi mu ipak zameraju što je jedan od obaveznih predmeta u ovoj školi turski jezik. Njegovi najpoznatiji radovi su svakako građenje šančeva oko Niša u komunalne svrhe i opkopa koji ga je štiti od poplava. Između 1862 i 1865. godine Mithad paša podiže veliku konjičku kasarnu (kod Železničke stanice) a na Viniku, Gorici i Popovoj glavi gradi sistem tabija, manjih utvrđenja naoružanih artiljerijom koja su imala zadatak da štite prilaze gradu. Ona će ostati upamćena kao najtvrdi položaji prilikom srpskog napada i oslobođenja grada 1878/79. godine pod imenom Mithad pašini forovi. Osim toga izgrađena je hapsana, kiridžijska kompanija za raznošenje pošte i prevoz putnika, proširen je pazar i prokopan i otvoren kanal od Čaira do mosta kod Beograd mahale čija je namena bila da odvodnjava vodoplovni i od podzemnih voda većito vlažni Čair.

Izgradnja novih infrastrukture, unapređenje saobraćaja i putnih mreža dovode do toga da Niš postane razvijeno i važno trgovačko središte ovog dela Balkana u XIX veku. Uporedo sa trgovinom jača i sfera zanatlija što dodatno pojačava intenzitet robo-novčane razmene. Starim drumovima prevozila se roba od najviše 150 oka težine a na novouzgrađenim bilo je moguće prevesti i čitavih 500 oka za jedan dan. S obzirom na stepen hajdučije u ovom podneblju, putevi su obezbeđeni karaulama i naoružanim posadama. Niš postaje otvoren grad u svakom pogledu a njegov napredak je itekako vidljiv. Uspeši Mithad paše i njegova vizionarska

politika dovode ga u periodu između 1864. i 1868. godine na mesto guvernera dunavskih provincija osmanskog carstva. Grad Niš se u XIX veku uglavnom širio duž leve obale Nišave. Posedovao je više gradskih četvrti a na desnoj obali su ostale Jagodin i Beograd mahala a između njih Tvrđava. Glavni urbani deo sa leve obale bio je koncentrisan na prostoru oko Saborne crkve. Veliki opkop oko grada koji ga je štiti od poplava, ujedno je imao i ulogu fortifikacije koja je sprečavala da se u grad uđe bez kontrole. Na pojasevima kanala postavljene su četiri kapije - Stambol kapija na pirotskom drumu, negde na prostoru gde se danas nalazi deo grada koji se naziva "Crveni pevac", zatim, Kapija Sv. Nikole u reonu istoimenog pravoslavnog hrama, Žožina kapija kod Starog groblja i Leskovačka kapija koja se nalazila na prostoru koji danas zahvata glavna železnička stanica. Sedište i rezidencija guvernera grada kao i administrativni i vojni aparat nalazili su se unutar tvrđave. Niška tvrđava je, kako se vidi i na retkim fotografijama njene unutrašnjosti iz toga doba, imala građevine raznih namena koje su Turci koristili. Između ostalog tu se nalazio i pašin konak koga svakako ne treba mešati sa Bećir begovim konakom na drugoj strani reke, koji je kasnije postao Kraljev dvor Obrenovića. Osim njega, tu se nalazilo i nekoliko kasarnskih objekata, sahat kula, škola, telegraf, bolnica, hapsane, arsenal...

Nakon bombardovanja Beograda 1862. godine na prostoru oko crkve Svetog Nikole u pedesetak kuća koje su Srbi podigli kulukom u oblasti Čaira doseljeni su Turci koji su odatle pobjegli. Niš je, kao i svaki grad imao svoja predgrađa - čivlike, Grbavički čivlik (u reonu današnjeg

kliničkog centra), sa doseljencima iz svrljiškog sela Grbavča i Čalkandži čivlik, kod starog vašarišta, nazvan tako po ljudima koji su činili žito - čalkandžijama.

Karolin Finkel, britanski istoričar-turkolog koja je napisala značajno delo iz osmanske istorije "Osmanski san: Istorija osmanskog carstva od 1300. do 1923. godine" opisala je Mithad pašu kao istinskog predstavnika tanzimatskog optimizma koji je verovao da se separatističke tendencije unutar Carstva mogu najbolje suzbijati demonstracijom dobre državne uprave. Svakako da je Mithad paša to sprovodio u delo na mestima gde je službovao uprkos otporu na koji je nailazio. Neminovno, ovakvi pogledi su doveli do sukoba Mithada sa Veliki vezirum Ali pašom, a nakon prevazilaženja nesporazuma Mithad paša biva postavljen za guvernera Bagdada 1869. godine. On odmah po svom postavljenju otvara nekoliko državnih škola potencirajući, kao i uvek, važnost obrazovanja. Zatim se posvećuje vojnim poslovima i potpuno reformiše Šestu armiju i otvara vojnu školu i neumorno radi na modernizovanju provincije. Ser Henri Dobs, visoki britanski predstavnik u Iraku označio je tri godine Mithadovog upravljanja provincijom kao najbezbedniji i najstabilniji period turskog upravljanja ovim regionom. Godine 1872. Mithad paša se po nalogu vratio u Istanbul, gde ga je sultan Abdulaziz I imenovao za velikog vezira. Međutim, njihov odnos obeležili su brojni sukobi koji su uglavnom bili vezani za upravljanje finansijama i ekonomiju države. Posle samo dva meseca Mithad paša je razrešen dužnosti velikog vezira i postavljen na dužnost ministra pravde koju je obavljao od 1873. do 1875. godine. Finansijska i diplomatska kriza

koja je nastala u Osmanskom carstvu pružice mu priliku da predstavi svoju konstituciju 1876. godine. Dana 15. juna 1876. godine jedan osmanski pešadijski oficir pod imenom Čarkez Hasan upao je na sastanak koji se održavao u kabinetu Mithad paše i na kome su se nalazili svi glavni ministri i izvršio oružani napad. Pogođen je ministar rata Husein Avni paša i ministar spoljnih poslova Rašid paša koji je umro odmah kao i jedan od Mithadovih sluga Ahmed aga. Ukupno je stradalo pet a ranjeno 10 osoba a napadač je uhapšen i osuđen na smrt. U istoriji je ovaj incident ostao upamćen kao "Čerkez Hasan incident".

Mithad paša opet stupa na mesto velikog vezira 19. decembra 1876. godine umesto Mehmed Rušdi paše koji je nastradao u incidentu. Kada je stupao na dužnost čvrsto je obećao da će sprovesti reforme u svim sferama a ujedno je to bila i prilika da predstavi svoju konstituciju pred senatom. Ona se pred parlamentom našla već 23. decembra 1876. godine. Vrlo smelo i vizionarski uobličena, ona je predviđala ista prava za sve građane bez obzira na veru ili rasu, oslobađanje robova, nezavisno sudstvo bazirano na civilnim zakonima, osnovno obrazovanje za sve i parlament koji imenuje sultan. Nakon ovoga Mithad paša gubi podršku i od svojih najodanijih istomišljenika u najvećoj meri zbog tačke u konstituciji koja pruža ista prava i nemuslimanima. Sultan Abdul hamid nije imao posebno interesovanje za konstitucionalizam, pa je 4. februara 1877. godine poslao Mithad pašu u egzil u Brindizi. Odatle je Mithad posetio Francusku, Španiju, Britaniju i Austrougarsku gde je napisao memorandum podrške turskoj koja je te godine ušla u rat sa Rusijom, kada su i mnoge balkanske države

najzad oslobodile svoje krajeve od vekovne turske vladavine a mapa jugoistočne Evrope dobila novi izgled. Popularnost Mithad paše u Evropi i stalni Britanski pritisci na Vladu u Istanbulu doveli su do toga da sultan Abdul Hamid dozvoli Mithad paši povratak iz egzila i on stiže 26. septembra 1878. godine na Krit. Sultan Abdul Hamid II nakon završetka rata sa Rusijom u kome je Turska izgubila kontrolu nad velikim brojem teritorija, raspušta parlament i vraća se despotskoj vladavini. Britanija opet interveniše u slučaju Mithad paše, i on je postavljen za guvernera vilajeta Sirija 22. novembra 1878. godine gde sprovodi niz reformi uglavnom vezanih za sistem obrazovanja. Podstiče lokalne moćnike da investiraju u razvojne projekte kao što je tramvajski sistem u Tripoliju, izgradnja puteva i njihovo obezbeđenje. Opet je sa velikim optimizmom u progres služio u Izmiru kao guverner vilajeta Ajdin, kada je posle samo nekoliko meseci uhapšen. Optužen je da je učestvovao u zaveri u kojoj je ubijen sultan Abdulaziz. Istraga i saslušanje obavljani su u Jildizu na više nego očigledno montiranom procesu. Korišćeni su sumnjivi svedoci i dokazi a iskazi su dobijani mučenjem, ucenom i torturom. Protivnici Mithad paše bili su rešeni da ga po svaku cenu uklone. Uprkos montiranom procesu i sumnjivim svedocima i dokazima ovo je bilo dovoljno da ga sud osudi na smrt. I opet na intervenciju Britanije smrtna kazna zamenjena je zatvorom. Zatvoren je u tvrđavu Taif u Hejazu. Emir od Meke je ubrzo po Mithad pašinom dolasku dobio je poruku iz prestonice da smrt Mithad paše mora da se sprovede ali da mora da bude "slučajna". Emir Abdul Mutalib bio je iskreni Mithad pašin prijatelj i nije hteo da ovo sprovede u delo. Međutim Mithad pašini protivnici bili su očigledno moćniji pa je Osman paša, guverner Hejaza opkolio emirovu letnju rezidenciju u Taifu i uhapsio ga. Sada Mithad paši nije bilo spasa. Ubijen je u svojoj ćeliji 26. aprila 1883. godine a njegova smrt nikada nije istraživana osim u istorijskim krugovima. Čovek koji je imao viziju jedne nove moderne države, države koja se bazirala na novim temeljima demokratije i koja je kao takva mogla da stupi u predvorje jedne nove epohe koju je nosio XX vek osuđen je i ubijen zbog svojih ideja. Isti taj čovek uspeo je da preporodi i da novi lik i smer gradu na Balkanu u osvit njegovog novog života kao potpuno slobodnog srpskog grada. Na temeljima Mithad pašinog Niša razvijaje se novi i moderni grad.

Vera u bolju prošlost

“Prometejev dnevnik”/“Projekat Herkules”, Ivan Branković

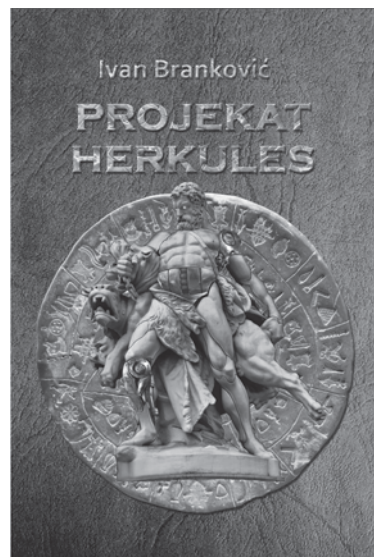
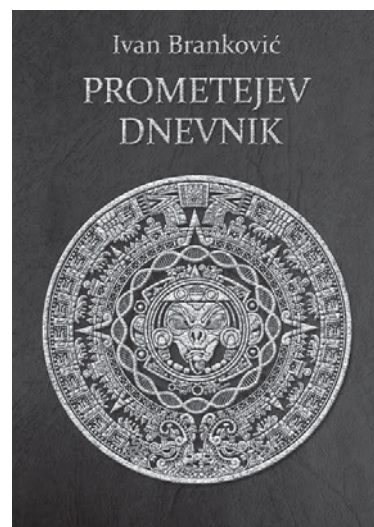
ElPoigravanje sa motivima kao što su tajni nacistički eksperimenti sa naprednim tehnologijama, uloga vanzemaljaca u nastanku civilizacije ili potrage za skrivenim artefaktima koji kriju ključ budućnosti su naizgled već bezbroj puta korišćene u raznim medijima popularne kulture, i na prvi pogled bi se reklo da tu nema šta da se doda posle Denikena, Indijane Džonsa i Marti Misterije. Ipak, možda je i najveće umeće dati nov i osvežen ugao gledanja na stare motive, pritom kapitalizujući na nostalgичnom sentimentu zbog kojeg su nam upravo takve priče bliske, drage, i važne. Jedan ovakav nimalo lak zadatak je pred sebe postavio Ivan Branković, mladi pisac iz Valjeva, koji se već ostvario u jednom sasvim novom pripovedačkom miljeu, onom vezanom za svet kompjuterskih igara. No, potreba za pisanjem sve zamašnijih knjiga kod ovog autora je očito velika, pa nam u manje od dve godine, daje i svoj prvi roman “Prometejev dnevnik”, ali i njegov nastavak – “Projekat Herkules”. Oba bi se mogla svrstati u onaj verovatno najzabavniji oblik SF-a, koji kombinuje poznate istorijske događaje, ličnosti i motive – uništenje Aleksandrijske biblioteke, pad Templara, nacistička istraživanja Venera Fon Brauna, sa misterijama koje kriju tajna društva i opipljivim dokazima o posetama bića sa drugih svetova, a sve to uklopljeno u vratolomnu jurnjavu širom planete i začinjeno romantičnim podzapletom.

Radnja romana “Prometejev dnevnik” se vrti oko naslovnog dnevnika, u stvari misterioznih ploča sa informacijama o nastanku ljudskog društva koje nam je ostavio vanzemaljski “Prometej”. Počev od antičkog doba, do Trećeg Rajha, pa i sadašnjeg vremena u kojem se dešava glavina romana, artefakti ali i upotrebljiva tehnologija koja nam je ostala od posetilaca iz dalekog svemira predstavljaju

iznova i iznova okidač za međuljudske sukobe, koji će na uzbudljive ali i tragične načine spojiti i protagoniste – agente Kolmena i Frenkija, mladog arheologa Anu Šaf, tajanstvenog mastermajnda Minha, pronicljivog kolekcionara Dragančeta i mnoštvo karakterističnih epizodista. Iako nas autor baca sa kraja sa kraj sveta, od Bolivije do Malmea, a posebno umešno rekonstruiše lokacije ali i likove iz bliže i davne prošlosti, najznačajnije scene čuva za domaći teren – odnosno Beograd, koji će biti poprište velikog raspleta. U nastavku koji nosi ime “Projekat Herkules”, pak, glavni junaci Ana, Kolmen i Draganče bivaju ponovo uvučeni u opasne intrige vezane za nerazrešene porodične tajne i istorijske događaje čije pravo tumačenje tek treba da otkrijemo. Iako je nakon predaje Prometejevog dnevnika “Čuvarima Svetlosti” delovalo da zaslužuju miran život, nova pretnja u obliku “Apepovog reda” biva pokretač radnje koja će dati odgovore na pitanja od suštinskog značaja za našu planetu, koja je predmet poigravanja sila većih nego što možemo da zamislimo, oličenih u božanskim tuđinima Anunakijima.

Ono što je zajedničko za oba dela je intrigantan zaplet i naizmenična poglavlja koja se tiču pogleda u jednu zanimljiviju prošlost, sadrže uzbudljivu akciju i predstavljaju glavolomke koje rešavate zajedno sa junacima. Sve to zajedno ne dozvoljava trenutak predaha i poziva na čitanje svake knjige iz jednog daha, što je i najlepši kvalitet koji se može postići u ovakvom tipu popularne literature. Očigledno je takođe i autorovo obimno izučavanje istorije, nauke, mitologije i tehnologije, gde se zahvaljujući kombinacijama svega navedenog prave neočekivani spojevi i novi uglovi gledanja na dogme koje ograničavaju pogled na svet. Naravno da je ovo delo fikcije, ali kao i najbolja takva,

poseduje i edukativnu notu, i poziva na dalja istraživanja i iščitavanja izvora koji su inspirisali i autora.

Intervju: Branislav Janković

Pisci dele sudbinu svoga naroda...

Poznati niški pisac Branislav Janković dugo godina se bavio novinarstvom a onda je počeo da piše prozu. Neko bi rekao da je počeo da piše kasno, ali Janković piše mnogo i nadahnuo kao mladić. Jednom je za sebe rekao kako bi se, da je počeo da piše sa 25 godina, verovatno do sada štampali ko zna koliki tomovi njegovih sabranih dela. I zaista je tako: za samo nekoliko godina objavio je četiri romana pod okriljem izdavačke kuće Laguna (O vukovima i senkama, Suze Svetog Nikole, Vetrovi zla i Peta Žica), zbirku priča (Bezimeni), a na ovogodišnjem dramskom konkursu Radio Beograda, sa radio-dramom „Milentijeva 14/2“, osvojio je drugu nagradu. Za Pressing Branislav Janković priča o tome kako i zašto stvara, ali i kakav je položaj pisca danas u Srbiji.

Za sam početak, reci mi kako pišeš? (Da li prvo konstruišeš kostur ili pustiš likove i radnju da sama nosi roman? Pišeš li linearno ili skačeš sa poglavlja na poglavlje?)

U početku beše ideja. Pa tek onda reč. Bez prvobitne iskre nije mogla da se upali vatra. Tako je i sa pisanjem. Kreneš od ideje koja ti se dopala, bljesnula negde u umu ili se mesecima razvijala. Probao sam sa kosturom, ali vremenom bi se njegove kosti izmešale, jer bi se i zamisli promenile. Jedna rečenica piše narednu, a ova sledeću, tako da taj Golem na kraju ispadne dopadljiv. Sa

svim kostima na pravom mestu. Uvek znam početak i kraj. Ono unutra se samo napiše. Izvaja od gline, poput pomenutog stvorenja.

Koja je tvoja rutina? Pišeš li svakodnevno?

Desi se da danima pišem, kao u groznici, pa da nedeljama ne napišem ni slovo. Rutinu pisanja ne posedujem, radim kada osetim želju. Neko bi to nazvao lenjošću. Pisanje jeste posao, ali sam određujem radno vreme. Uglavnom pišem noću. Inspirativni je je.

Markes je često isticao kako mu je posao novinara i to što je ovladao novinarskim trikovima bilo od pomoći tokom pisanja proze. S obzirom na to da si se i sam dugo godina bavio novinarstvom, da li je isti slučaj i kod tebe?

Pa baš i nije. Ja sam objavljivao i pre nego što sam počeo da se bavim novinarstvom. Ako ništa drugo postao sam malo pismeniji i upoznao mnoge pisce radeći intervjue sa njima. Više sam naučio slušajući njihove savete nego pišući vesti i izveštaje. Pisac bih postao i da sam bilo šta drugo radio.

Koji su tvoji književni i neknjiževni uzori?

Žao mi je što nikada nisam upoznao Markesa. Sto godina samoće stoje na posebnom mestu u mojoj biblioteci. Volim Andrića i tu njegovu jednostavnu višeslojnost koju otkrivete pri svakom novom čitanju. Saramago je uvek interesantan. Neknjiževnih uzora nemam, a i mator sam da sad stvaram idole i uzore. Ili da, ne daj Bože, glasam za njih.

Da li štivo koje čitaš dok pišeš utiče na tvoje pisanje?

Kamo sreće! Bio bih mnogo bolji pisac. Ovako pokušavam da izgradim svoj stil, trudeći se da mene neko nekada navede kao omiljenog pisca ili uzora. Da kaže: ovaj Janković je stvarno dobro pisao. Baš volim njegove knjige. Šteta što ga nisam upoznao, izgleda da je bio ok matorac.

Da li ti se desilo da te sopstveni likovi iznenade svojim postupcima?

Pa... s obzirom na to da je pisac barem jednim svojim delom karaktera u svakom liku, bio on dobar ili rđav, muško ili žensko, pokušavam da iz postupaka svojih junaka saznam više o sebi. Ponekad imam osećaj da ne opisujem ja njih nego oni mene. Nekad se obradujem, nekad uplašim. Razočaram ili oduševim. Naši junaci su naše ogledalo. Sa jednog ti se smeši lepo obrijani lik sa divnim belim zubima i fino začeslanom kosom, a sa drugog nakaza izbuljenih očiju.

Kakav je danas položaj pisca u Srbiji?

Pisci uvek dele sudbinu svoga naroda. Osim ako ne žive u inostranstvu ili su članovi političkih partija ili lobija. Pisci se snalaze kao i ostali. Pokušavamo da imamo stalan posao, a da nam pisanje bude ljubav. A kao što znamo od ljubavi se ne živi. Pisanje je kao lepa, a siromašna devojka. Volimo je, ali znamo da ćemo život provesti u sirotinji. Zato se mnogi okrenu debeloj, ružnoj, ali bogatoj udavači.

Čest motiv u tvojim romanima je srpski folklor. Šta te je toliko opčinilo kod starih srpskih običaja i verovanja?

Opčinilo me je bogatstvo koje imamo, a koje smo pretvorili u mrtav kapital, zakopavši ga negde duboko, da i sami ne znamo gde je. Imamo ga, ali ne koristimo. Na žalost, ono se ne umnožava već propada. Mi imamo toliko materijala za pisanje o staroj srpskoj religiji, mitologiji, magiji, da bi to bili tomovi i tomovi dobrih i zanimljivih knjiga. Sve je više ljudi koji počinju da se zanimaju za veru koja je postojala pre dolaska hrišćanstva. Naši običaji, čak i oni utkani u pravoslavlje, nisu ništa drugo do odraz nekadašnjih verovanja.

Bog ili Bogovi?

Kao pravoslavac Bog, kao pisac bogovi. Videćemo ko će da nadvlada. Tuku se opasno. Ponekad sednu da se odmori i popiju zajedno. Hrišćani su tražili toleranciju. Kada su je dobili nikome je više nisu dali. Čudna je stvar vera. Super biznis. Vernici su kolateralna šteta.

Koliko ti je, uopšte bilo teško da uđeš u lik žene, s obzirom na to da je roman "Peta žica" pisan u prvom licu jednine?

Nisam prvi. Mihailović je pisao Petrijin ve-

nac u prvom licu, imamo to u Andrićevim pričama. Mnogo pisaca je pokušalo da uđe u karakter i lik žena. Nije tu stvar u tome koliko je teško već koliko smo uspeali. Čitateljke nas postavle tamo gde nam je mesto. Tvrdim da svaki muškarac koji kaže da poznaje žene priča gluposti.

Na konkursu Radio Beograda, ove godine si dobio drugu nagradu za radio-dramu "Milentijeva 14/2", dok je za radio-dramu "Dve duše Gvozdena Milica" glumac Dubravko Jovanović dobio nagradu za izvođenje. Šta je sledeće? Neka drama ili možda – pošto znam da si veliki filmovil – neki filmski scenario ili scenario za televizijsku seriju?

Drame su izlet. Lepo proveden dan sa prijat-

eljima. Badminton, roštilj i pivo ohlađeno u reci. Više volim da se držim romana. Pisati drame je jako teško. I pored nagrada ne usuđujem se da kažem da sam dramski pisac. Filmove za sada gledam. I redovno idem u pozorište.

Od nedavno si postao i izdavač, otvorivši izdavačku kuću Vrane. Kakva je izdavačka politika tvoje izdavačke kuće?

Otkrivati talente, podići kulturu u ovom gradu, ako ne baš podići, a ono ne dati da padne, pružiti šansu ljudima koji žele da postanu pisci bez obzira koliko godina imaju, ispuniti nečije snove... Vrane su u mnogim religijama simbol blagostanja i uspeha. Verujem da će ove moje mnogima doneti uspeh.

Jesmo li kao narod postali vukovi ili senke?

Čopor bez vođe je slab. Senke znaju da uplaše, ali ne i da ujeduju.

Ko više plače: sveci ili ljudi?

Sveci, naravno, kada vide kako jurimo pokemone.

Sa koje strane duvaju vetrovi zla i šta nam donose?

Mi smo na vetrometini. Vetrovi zla ovde nikada nisu niti će prestati da duvaju. A mi ne pravimo ni zidove, ni vetrenjače.

Priča o Dilanu Dogu

Gospodine Stano, pre svega, hvala na vremenu koje ste izdvojili za naše čitaoce. Kako je počela Vaša bogata profesionalna karijera? Kada je Anđelo Stano shvatio da će strip biti njegov životni poziv?

Prvi put sam došao u kontakt sa stripovima čitajući priče u „kaiš“ formatu iz šezdesetih godina: Teksa Viler, Bleka Stenu, Kapetana Mikija... a tu su bili i junaci priča iz „Korijere dei pikoli“, koji su najviše uticali na moju maštu i hranili je. Crtanje je bilo samo logična posledica, budući da sam već imao prirodnu predispoziciju. Bilo mi je zabavno da smišljam i crtam nastavke omiljenih priča i da junake odvodim u neke druge pravce, razvijajući, pre svega, onu avanturističku stranu. Krenuo sam od komičnog stripa, da bih ubrzo stigao do onog realističnog, pre svega ugledajući se na priče Huga Prata „Senka“ i „Ana u džungli“, a potom i na „Ostrvo s blagom“ (1967), koje me je do te mere oduševilo da sam ga u potpunosti prekopirao. Moje sveske u linijama i kvadratićima bile su prepune crteža, koje sam pokazivao prijateljima i drugovima iz razreda kako bih im priuštio zabavu i video njihovu reakciju. Sve do srednje škole, to je bila samo strast. Nisam razmišljao da će to postati moj posao.

Adolescentska težnja ka avanturističkom životu bila je, dakle, ono što me je privuklo stripu. Nakon prvih profesionalnih iskustava s raznim izdavačkim kućama, prvi važan serijal i junak, za kojeg sam čak i napisao nekoliko priča, bio je Čarli Čarlston; crtao sam ga za „Korijer boj“. Bio je to sjajan serijal inspirisan novinarom iz tridesetih godina: neka vrsta avanturističke komedije po ugledu na „Naslovnju stranu“, film Bilija Vajldera.

Ključan trenutak Vaše karijere odigrao se 1985. godine kada ste zajedno sa Ticijanom Sklavijem stvorili jedan od najvoljenijih italijanskih stripova svih vremena. Da li ste u prvim danima nakon objavljivanja premijerne epizode Dilana Doga mogli da naslutite

popularnost koja ga je čekala?

Naravno da nisam. Nada je postojala, ali gotovo niko nije verovao, ako se uzme u obzir tadašnji pad interesovanja za stripove. Dilan Dog je, međutim, prevazišao najoptimističnije prognoze i sve nas iznenadio.

Kako danas, posle više decenija rada na Dilanu Dogu, posmatrate priču „Zora živih mrtvacu“? I kritika i publika se slažu – zajedno sa Sklavijem stvorili ste nešto novo u svetu horor stripa, ne samo u Italiji, već i šire. Šta je po Vašem mišljenju ta nova supstanca koju ste uneli u žanr?

Definisati Dilana Doga kao horor strip naprosto zvuči suviše svedeno. Priče o njemu sadrže mnogo više. Ne samo zato što strip obuhvata više različitih žanrova, kao što su fantastika, naučna fantastika, romantična novela, niti zbog brojnih referenci i citata, već zato što je to strastvena i bolna priča o teškom životu njegovog autora, koji sve svoje strahove i egzistencijalne poteškoće deli sa čitaocima. Svako od nas, uključujući i mene,

koji ga crtam, može se barem jednim delom identifikovati s ovim junakom i u njemu prepoznati sebe.

Kako je izgledalo raditi sa Ticijanom Sklavijem na prvoj Dilanovoj priči, a kako na onima koje su usledile? Mnogi vas opravdano smatraju jednim od najboljih tandema u italijanskom stripu. Kakav je njegov metod saradnje sa crtačem?

Dok piše scenarije, Sklavi se na različite načine obraća svakome od crtača: ne samo da prilagođava svoj scenario njihovim sklonostima, uspevajući da uz malo reči saopšti šta od nas očekuje, već je i koncizan, a ne, kako neki tvrde, cepidlaka. Iako skreće pažnju na elemente koje smatra bitnim za naraciju, često nam ostavlja slobodan prostor da odlučimo o kadrovima i rezovima. Ukazuje samo na ono što je važno da bi priča tekla u onom pravcu koji je zamislio.

Zora živih mrtvacu, Morgana, Priča ni o kome, Priča o Dilanu Dogu – kultne i u Dilanovoj istoriji svakako važne epizode. Kako biste u

nekoliko reči opisali svaku od njih? Da li se među njima nalazi ona koja Vam je posebno draga, i iz kog razloga?

Već je „Zora živih mrtvaca“ u sebi imala sve te sjajne novitete, koji su naknadno još bolje razrađeni. Pristupio sam joj s maksimalnim angažovanjem i s pomalo drskosti, znajući da rušim uobičajene grafičke šeme izdavačke kuće. Spojio sam svoje iskustvo sazele u stripu za široke narodne mase s uticajem koji je na mene izvršila bečka secesija, to jest Šile. Rezultat je bio više slikarski nego grafički izraz u užem smislu, uz obraćanje veće pažnje na ekspresivnost nego na formu. Kod Morgane, ključnog lika u serijalu, pokušao sam da izvedem stil tipičan za duborez. U možda najuspelijoj epizodi, „Priči ni o kome“, uticaj Šilea je verovatno najprisutniji. U ne tako srećnoj „Priči o Dilanu Dogu“ oseća se snažna Sklavijeva fizička i egzistencijalna kriza, ali je to svejedno bila epizoda koja spaja prošlost i budućnost Dilana Doga.

Postali ste crtač Dilanovih naslovnica od 42. sveske. Kako birate motiv koji ćete postaviti na naslovnu stranu? Da li pred sobom imate već nacrtanu priču? Kako uspevate da posle tolikih urađenih naslovnica dođete do novog rešenja?

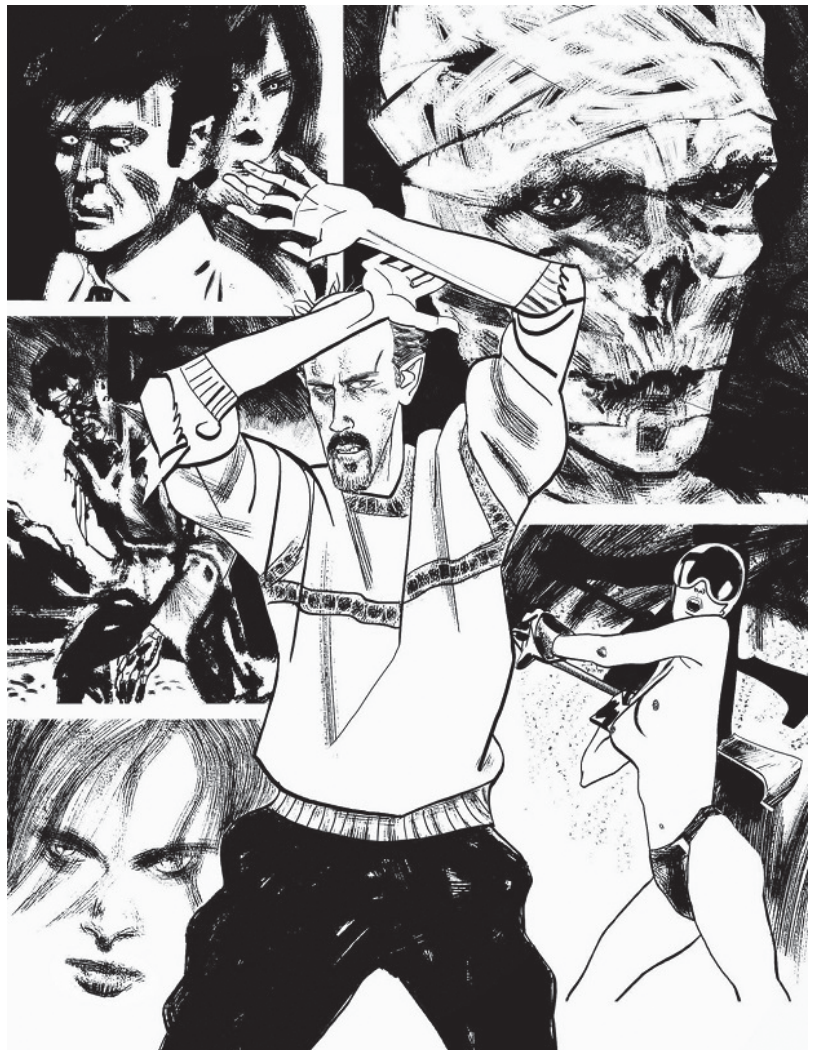
U početku mi je Ticijano Sklavi davao teme za svaku naslovnu stranu. Meni nije poznat tačan sadržaj priče, koja često još bude u završnoj fazi izrade, budući da naslovne stranice radim otprilike tri meseca pre štampanja. Tokom mnogih narednih godina Mauro Markezeli imao je zadatak da mi dostavlja teme za naslovne stranice, a sada to radi Roberto Rekioni, aktuelni urednik serijala. Šalje mi fotokopije kao polaznu tačku za likove i scene iz epizode i daje mi osnovnu ideju, koja može biti konceptualna ili simbolička, ili mi ponekad pruža predstavu o nekom trenutku u epizodi bitnom za naraciju. Prvo pravilo je da Dilan mora da se vidi, i zato u mnogim slučajevima on može zameniti ličnost iz neke značajne scene izabrane za naslovnu stranu, poštujući uslov da svaki put mora biti direktan učesnik teme događaja. Onog momenta kada se izabere tema, započinjem rad, vršeći prvu uopštenu vizuelizaciju najefikasnije postavke po mom ukusu, nakon čega doradujem crtež olovkom kako bih mogao da ga pokažem uredništvu. Nakon gotovo 500 odradenih ilustracija za naslovne strane, postoji rizik da se ista šema ponovi, ali takođe postoje

novi i različiti načini da se razne teme razviju. To je sastavni deo mog zadatka.

Kada je reč o izradi kompletne priče, da li dobijate gotov scenario ili njegove delove? Da li se pristup izradi priče razlikuje zavisno od scenariste?

Dešava se da dobijem ceo tekst odjednom, ili pak blok stranica. Dilan Dog ima različite duše, dramatičnu, nadrealnu, grotesknu ili romantičnu, i svaka zahteva odgovarajuću postavku. Svako od njih mora se pristupiti različito i odgovarajućom tehnikom. Prve priče koje sam nacrtao, na primer one sa zombijima, bile su izuzetno dramatične, tendenciozno ekspresionističke, i zato je bilo potrebno da se njihova forma intenzivira, da kontrasti svetla i tame budu izuzetno snažni. Međutim, bilo je priča, naročito u Gigantima, čiji je stil bio više crna komedija, i u tom slučaju prikaz

mora biti teatralniji. Mislim da se sve priče, ne samo na narativnom već i na planu izvođenja, moraju izdvajati po nekoj svojoj specifičnosti. Tako i na filmu: režiseri svaki put imaju drugačiji pristup. Setimo se samo Kjubrika i njegovih filmova Strejndžlav, 2001, Odiseja u svemiru i Širom zatvorenih očiju: za svaki film su postojala različita tehnička rešenja, različito svetlo... i to bi trebalo da bude ono o čemu brinu i crtači stripova. Ako grafički stil jeste zajednički imenitelj, ne znači da pristup različitim pričama mora biti uvek isti. Tokom karijere radio sam s različitim scenaristima. Neki od njih imaju običaj da ograničavaju crtača kada je u pitanju postavka tabli. Pokazuju sklonost da budu previše hladni u tehničkom smislu, da ti za svaku vinjetu sugerišu perspektivu, uglove, rezove... stavi ovde krupni, ovde srednje-krupni plan, itd. U principu, najlepší deo zajedničkog posla sa scenaristom jeste kada dopuniš njegovo viđenje priče svojim zamislima,

ne narušavajući pritom narativni tok.

Koje biste priče izdvojili kao one na kojima je bilo posebno izazovno raditi i zbog čega?

„Ubica je među nama“ (epizoda 243, DD VČ #34) bila je veoma zahtevna, jer je u toj epizodi neprestano padala kiša, a zbog tehnike koja se koristi da bi se ona prikazala – četkica i tempera na suvoj podlozi – skoro sve vinjete morao sam da zaklanjam gumenom trakom.

Dilan Dog je ušao u novu fazu razvoja. Od scenarista se očekuje malo drugačiji pristup pričama. Očekuju se, naravno, i nova vizuelna rešenja od crtača. Kako doživljavate taj „novi“ Dilanov svet? Ako se ne varam, prva priča koju ste radili nakon te nulte Dilanove tačke jeste „U Službi haosa“?

Nakon dugogodišnjeg uspeha stripa došlo je do postepenog pada inspiracije kod nas koji ga stvaramo, što se odrazilo i na interesovanje čitalaca. Značajan pad u prodaji u poslednjih nekoliko godina naveo je sve nas da dobro razmislimo o nekom novom predlogu za serijal. Kada motor ne može da upali, potrebno je izvršiti proveru i dovesti ga u red kako bi mogao ponovo da funkcioniše. Novo rukovodstvo i uvođenje nekih manje ili više važnih novosti da bi se priče vratile u aktuelnu stvarnost. Novi rivali (Džon Goust), sporedni junaci koji menjaju uloge (Blok), novi junaci koji učestvuju u događajima (Karpenter i Rania), kao i novi izgled ikoničkih i konceptualnih naslovnih stranica, te nova „pop“ grafika. Tu treba dodati i veću slobodu u izražavanju, kako u scenariju, tako i u crtežu.

Da li se uopšte svet strave i užasa promenio od 80-ih godina prošlog veka? Iako je već onda zbog tehnologije planeta postala mnogo manja no što je bila samo koju deceniju ranije, sa Vaših se crteža izliva osećaj klaustrofobije, unutrašnje, lične i spoljašnje. Da li, bez obzira na tehnologiju, iste stvari i danas plaše ljude?

Najviše se promenila naša percepcija budućnosti, koja je postala neizvesna. Ne znamo u kom pravcu ide svet i to nas čini sve nesigurnijima.

„Legija skeleta“ je za sada jedina Dilanova priča koju potpisujete i kao scenarista i kao crtač. Dilanovi fanovi su je dočekali s nestr-

pljenjem. Opšti je utisak da ste u nju uneli atmosferu prvih Dilanovih priča, filmske, ali i umetničke reference. Kakav je osećaj kreirati Dilanov svet u potpunosti po sopstvenom utisku?

„Legija skeleta“ je bila prilika da se prvi put probam kao kompletan autor jedne dugačke priče. Uopšteno uzev, smatram da je ta proba uspeła. Bila je zahtevna, ali i zabavna, i u potpunosti u skladu s duhom Dilana Doga.

Šta mislite o eventualnom filmu sa Dilanom u glavnoj ulozi? Postoji li režiser koga biste možda voleli da vidite kako na platno prenosi Dilanovu priču? Namerno ne pominjem film „Dylan Dog: Dead of night“...

Narativni stil Dilana Doga jeste čisto kinematografski, i ne bi bio veliki problem preneti ga na film, pod uslovom da se sačuva duh. Tim Barton bi bio idealan režiser, ali se bojim da bi njegov angažman bio teško ostvariv.

Imate li vremena za autorske projekte?

Za sada ne. Još ćemo videti.

U Srbiji će tek biti objavljena priča urađena za ediciju Jedno doba, jedna priča: „Reka Mohavka“, čiji scenario potpisuje Mauro Bozeli. Stranice ove priče izgledaju impresivno: sve ono što volimo u Vašem crtežu na Dilanu, sada

stavljeno u službu drugog žanra i vremenske epohe. Šta čitaoci mogu da očekuju?

„Mohawk River“ je klasičan avanturistički strip, takav da me je podsetio na razloge koji su me u mladosti naveli da zavolim strip. To je takođe omaž mom omiljenom autoru Hugu Pratu iz Tikonderoge i Vilinga.

Da li se Vaš metod rada menjao tokom godina? Šta koristite od pribora? Koliko vam je vremena u proseku potrebno za izradu jedne sveske?

Već nekih desetak godina radim u digitalnoj tehnici i sada isključivo koristim kompjuter za izradu stripova i naslovnih stranica. Vreme izrade se, međutim, nije promenilo: oduvek sam bio spor u odnosu na većinu crtača, ali i više očekujem sam od sebe.

Koji su crtači presudno uticali na Vas? Ili još utiču? Uopšte, koji stvaraoči? Filmski, književni...

Prat i Šile i dan-danas, ali i Rejmond, Di Đenaro, Alberto Breća, Dino Batalja, Serđo Topi i mnogi drugi koji su dali svoj doprinos u mom profesionalnom oblikovanju. Svima njima sam zahvalan što su mi preneli ponešto od svog zanata.

Gospodine Stano, još jednom hvala na razgovoru.

Piše: Stefan Marković

Najbolje od Marvela iz Čarobne knjige

Tajni ratovi

Nedavno je na tribini održanoj u sklopu niškog festivala stripa „Striporama“, velikan ilustracije, neizmerno duhoviti Dobrosav Bob Živković, izjavio kako se ranije znalo: „Pametni prate francusko-belgijsku školu stripa u Stripoteci, dok budale čitaju superherojstinu u Eks almanahu.“ Pa ipak, „budala“ koje uživaju u tome bilo je mnogo i tada, a mnogo nas je, kanda, i sada, za šta je u velikoj meri zaslužno i to što su se mišićavci u šarenim kostimima sa ilustrovanih stranica preselili i na bioskopska platna, u vidu veoma popularnih i finansijski isplativih filmova, postavlajući novi trend među mladima, a bo'rne i starijima.

Nije nikakva novost da se i izdavačka kuća Čarobna knjiga bavi objavljivanjem ovakvih izdanja. Pogledajte samo debeljuce iz edicije „Marvel Essential“ (epizode Marvelovih junaka, štampane hronološki, na jeftinom papiru, u crno-beloj tehnici i sa velikim brojem strana), u kojoj su izašle avanture Čudasnog Spajdermena, Osvetnika, Srebrnog letača, Hulka, Ajronmena, X-mena... Međutim, odjednom ni traga ni glasa o novim superherojskim izdanjima. Zapravo, stalo se i sa ostalim strip-izdanjima ili je bar tempo izlaženja postao grozomorno mučan.

Među zgranutim stripašima, brže od metka, prnela se vest kako čarobnoknjigaši ne planiraju još dugo da se bave strip izdavaštvom – ili je u pitanju puka neozbiljnost i nezainteresovanost – kao i da se edicija „Essential“ definitivno gasi.

Srećom, iz Čarobne knjige objavili su vest o pokretanju nove edicije, nemaštovitog ali i nedvosmislenog naziva „The best of Marvel“, u kojoj će biti objavljene – kako i sam naslov kaže – kultne Marvelove epizode.

Pošto se izdavačka kuća Darkwood već zalaufala sa objavljivanjem američkih superherojskih stripova, ali ovih modernijih, ovo je super vest za kolekcionare, jer će sada moći da popune police i onim starijim epizodama.

Ipak, mi ćemo se osvrnuti na „Tajne ratove“, dvanaestodelnu priču, smeštenu u dva toma, pošto oni zaista predstavljaju prekretnicu u modernom, američkom superherojskom stripu.

Neka bitka počne!

Smrtonosna partija šaha između najvećih superheroja i zlikovaca

„Pobijte svoje neprijatelje i ispuniću vam sve želje“, viknuo je Onostranik, beskrajno moćni entitet, u stanju da smoždi čitavu vasseljenju, zbunjenim superherojima i ništa manje zbunjenim superzlikovcima, koji su se obreli u čudnovatom svetu, sklepanom od delova pitajbogolikolike različitih planeta.

Ali kako je došlo do toga?

Nedavno smo se Dejan Kostić (glavni i odgovorni urednik Pressinga) i ja složili oko toga kako su osamdesete bile najbolje godine za popularnu kulturu. Uspom video-kaseta, horor i naučnofantastičnih filmova, postmoderne književnosti, new wave, post-pank i hevi metal muzike,...

Ih, a tek u stripu kakve su se novotarije dogodile te decenije!

To se naročito ogledalo u poduhvatu DC Vertiga, međutim ni Marvel nije ostao imun na promene ili bolje rečeno na eksperimente koje su izvodili, pokušavajući da povećaju prodaju stripova.

I upravo u tom periodu, preciznije, 1984. godine, Marvel objavljuje „Tajne ratove“, prvi mega, giga, ultra krossover; prvi sudar titana tolikih razmera da se zatresla čitava vasseljena, a čitav Marvelov univerzum zauvek izmenio.

Urednik Marvela Tom Defalko dobio je ponudu – koja se ne odbija – od Matela, jednog od najvećih proizvođača igračaka, da se na osnovu nekog njihovog stripa napravi linija igračaka. Brzo su se on, kao i scenarista Džo Šuter i crtač Majk Zek, dali na razmišljanje i rešili da iskoteliju neke od najpoznatijih kostimiranih junaka i negativaca i da ih stave na sasvim posebno bojno polje – Bojni svet.

Teleportovani na pačvork planetu, pozitivci (veći deo Iksmena i Osvetnika, Spajdermen, Fantastična četvorka – bez Su Ričards – i Magneto) i negativci (Doktor Dum, Ultron, ekipa Razbijača, Upijač, Gušter, Doktor Oktopus i... khm.. khm... Galaktus), dobili su zadatak od glasa koji je dolazio iz bleštavobebe svetlosti da se međusobno poubijaju, uz obećanje da će pobednicima sve želje biti ispunjene.

Ovo je univerzalna storija o dobru i zlu i ljudskim žudnjama koje nas i čine (super) ljudima i super ludima.

Priča je zastarela i prilično banalna za današnje standarde, ali je ona postulat za sve moderne Marvelove „velike događaje“, pošto su oni danas nezamislivi bez velikog udruživanja najpopularnijih junaka.

Pored toga, najznačajnija stvar koja se desila u ovoj sagi je debitovanje Spajdermenovog crnog kostima (Symbiot), koje će kasnije preći na nesrećnog novinara Edija Bruka, što će rezultovati time da dobijemo jednog od najstrašnijih i najpopularnijih Spajdermenovih neprijatelja – Venoma.

Upakovani u dva tamo (svaki tom po 6 epizoda), sa integrisanim delovima iz stripova, koji nam pokazuju šta se desilo neposredno pre nego što je Onostranik „prizvao“ protagoniste priče, „Tajni ratovi“ su pravo uživanje za nas „budale“ – što reče Bob – koje vole naivnost superherojskog narativa.

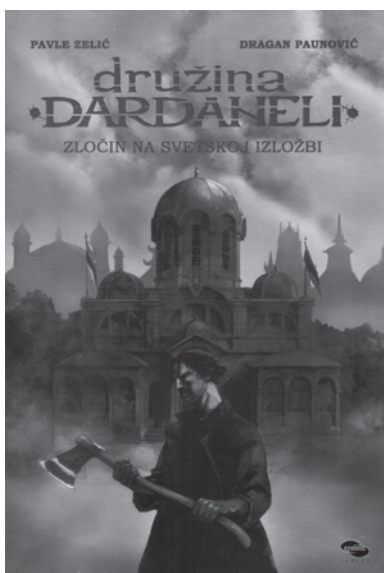
Druženje s družinom

Jedan od najiščekivanijih strip albuma kada se radi o domaćem stripu, „Družina Dardaneli: Zločin na svetskoj izložbi“ je napokon objavljen. Kad je u pitanju tako dug period između dva nastavka jednog serijala kao što je ovde slučaj, očekivanja publike znaju da budu visoka i zato da odmah raščistimo: Reč je o dostojnom nastavku originalne „Družine Dardaneli“ Pavla Zelića i Dragana Paunovića, objavljene 2011. godine – i ne samo to, reč je o primetno boljem stripu od svog prethodnika! Problem nastavka, ili kako-dati-ljudima-ono-što-im-se-toliko-svidelo-u-prvom-a-ne-ponoviti-formulu - ovaj album bez velike teškoće prevazilazi. Prosto, autorski tandem je uigraniji, a pet godina razmaka između prve i potonje avanture Družine omogućilo je i scenaristi i crtaču više nego dovoljno vremena da nakupe iskustva radeći na drugim projektima sa drugim saradnicima, što je donelo rezultate koji se ovde jasno vide.

Što se priče tiče, Pavle Zelić je, posle neizbežne borbe da pronađe svoj glas u strip pripovedanju, koji svaki scenaristički prvenac donosi svom piscu, ovde konačno svoj na svome. Upoznao je svoje likove, kako sa publikom tako i sa svojim crtačkim saradnikom, i sada suvereno vlada njihovim sudbinama. U priči koja po mišljenju potpisnika ovih redova svakako ima mnogo više veze sa fantastičnom književnošću i palpom, te sa „Ligom izuzetnih džentlmena“, koja je Zeliću, prema sopstvenim rečima, poslužila kao uzor u kreiranju „Družine Dardaneli“, nego sa superherojskim stripom, junaci kanonskih dela srpske književnosti nalaze se na zajedničkom zadatku spasavanja sopstvenih života od napada svojih parnjaka – ali iz svetske književne baštine. Zelićeva snaga su njegovi dijalozi, od kojih će vas neki nasmejati a neki naterati na razmišljanje. Ako dodamo na to činjenicu da je Zelić svog

crtača savršeno upoznao, pa mu stoga značajki priredio priliku da crta stvari koje ga vesele i u kojima se odlično snalazi, jasno je da govorimo o jednom od najperspektivnijih srpskih strip scenarista današnjice koji podiže nivo svoje igre sa svakim novim strip albumom.

Na likovnom delu ovog stripa se nije štedelo – crtalo se, što kaže naš narod, za sve pare! Dragan Paunović je jedan od crtača sa ovih prostora koji se „najviše“ daju u svom radu. I sam letimičan pogled na stranice stripa „Družina Dardaneli: Zločin na svetskoj izložbi“ pokazuje da su table i kadrovi ispunjeni minucioznim detaljima i gustim šrafurama do tačke pucanja – pa ponekad i preko nje. Ima puno u tančine izvedene arhitekture, složenih gradskih perspektiva, kao i masovki, i sve su one asolutno dorečene. Posebna pažnja posvećena je kriptama Pariza sa milijardama lobanja i raskošnom mermernom salonu usred Orijent ekspresovog Cepelina, koji su dočarani do u zadnju kost ili pukotinu. Pojedini kadrovi su zaista upečatljivi i svaki će

ih čitalac u premotavanju pročitano štiva videti u svom umu kao nešto što će sa sobom poneti iz ovog čitalačkog iskustva i čega će se rado setiti. Primeri toga su, recimo, Karađozovo razvaljivanje vrata sa alkama lanca koje lete okolo kao šrapneli rapršeni eksplozivnom silinom, ili iskrzano sećanje Hajduk Stanka na poslednji juriš golih sinova Zeke Buljubaše i „prskanje mozгова“.

Pred nama je, dakle, strip koji je uspešan nastavak. „Zločin na svetskoj izložbi“ tek otvara mogućnost za nove pustolovine, uvevši u narativ nove neprijatelje, postavivši nova pitanja i najavivši povratak nekih starih poznanika – na taj način nam nagovestivši treći deo te nastavak avanture. Ipak, usudio bih se da kažem da je „Družina Dardaneli: Zločin na svetskoj izložbi“ i nešto više od toga, od uspešnog nastavka uspešnog stripa. U pitanju je pravi pravcati medijski i kulturni fenomen, strip koji je uspeo da uđe u sve one prostore koji su inače za devetu umetnost poslovnično i tradicionalno zatvoreni. „Družini Dardaneli“ pošlo je za rukom sve ono što nijednom stripu pre nje u Srbiji nije – da stupi na TV kanale koji pre nje nisu nikada ništa ni o jednom stripu, a kamo li domaćem, javili, da uđe u ama baš sve, ne samo televizijske i radijske emisije posvećene kulturi, u jutarnje programe i „Večernje novosti“, dnevnike i štampu, u reklo bi se sve čitaonice, biblioteke, striparnice i knjižare u Srbiji, da gostuje na svakom strip dešavanju u zemlji i, na kraju, da svom izdavaču obezbedi titulu najboljeg domaćeg izdavača u 2016. godini na Međunarodnom salonu stripa u Beogradu... A sve to zaslugom neumornog Pavla Zelića, koji radi na promociji svog stripa, i stripa uopšte, 24 časa na dan – na čemu mu, u ime domaćeg strip establišmenta, treba čestitati i izraziti zahvalnost, jer bje (i dobija) bitku od koje će na duge staze imati koristi čitav srpski strip.

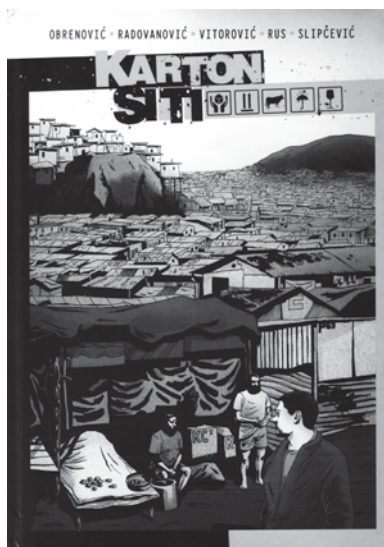
Piše: Marko Stojanović

Karton Siti - Željko Obrenović, Nemanja Radovanović,
Željko Vitorović, Gašpar Rus, Miroslav Slipčević

Manifest valjevskog stripa

Valjevo ima dugu strip tradiciju. Možda nema kontinuitet, kako je Bogoljub Arsenijević Makki rekao pre neku godinu na jednoj tribini posvećenom stripu u Valjevu na jednoj od Balkanskih smotri, ali trud, pokušaj da se pokrene, gura i opstane u stripu Valjevcima niko ne može osporiti. Još od Brane Nikolića, jednog od obnovitelja stripa u posleratnoj Jugoslaviji, autora „Bendža Koste” i pisca legendarnih pisanih romana „Ninđa” (pod pseudonimom Derek Finegan), Valjevci su pokazivali da znaju i kako se crta i kako se piše strip, ali nekako, neka kruna tog poznavanja medija je izostajala. Škole stripa i radionice su se rađale, radile pa nestajale, palica se predavala – iz ruke Bogoljuba Arsenijevića Makija u ruke Zorana Stefanovića, iz Stefanovićeve u ruke Milivoja Kostića, iz Kostićeve u ruke Nemanje Radovanovića i Miloša Nikolvskog, a iz njihovih u ruke Filipa Stankovića, koji je i dan danas ponosno nosi – ali prave manifestacije nagomilanog stripovskog naboja nije bilo... Sve do zamašnog (120 kolornih strana) elektronskog engleskog i štampanog srpskog izdanja „Karton Siti” izdavačke kuće „Modesty Stripovi” koje demonstrira i znanje i umeće, a u celosti ga potpisuju Valjevci i prijatelji!

Nukleus ovog izdanja, njegov spiritus movens, jeste valjevski pisac Željko Obranović, autor romana „Srpski psiho” i „Talog”. Sem pisanja romana i predavanja srpskog jezika u školi, čemu se odlično snalazi, u pitanju je vrsni strip teoretičar i poznavalac stripa, naročito onog preko bare. Zato i ne čudi to što njegov scenaristički stil prati obrasce američkog stripa (predominatno oslanjanje na dijalog kao glavnog nosioca fabule, dekompozicija radnje, upotreba splash page-ova itd) – što nije zamerka, naprotiv, budući da se u savremenom prekoatlantskom stripu i dešavaju najinteresantije stvari u modernoj devetoj umetnosti na planu mo-

dusa pripovedanja. Pripovedač sa velim P, Obrenović sigurno vodi priču, čvrsto kontroliše ritam pripovedanja, sigurno i pravovremeno isporučuje rasplet. Budući da je ovo zbirka kratkih priča, služi kao odličan poligon da Obrenović protegne svoje scenarističke mišice i pokaže sve svoje snage, ali i raznolikost pripovednog arsenala kojim barata.

Što se likovnog dela stripa tiče, on uspešno prati literarni. Željko Vitorović nudi crtački stil koji je na tragu grafizma karakterističnog za ogranak američkog gignta “DC-ija”, “Vertigoa”, početkom dvadeset prvog veka, sa očiglednim uporištem u grafizmu Eduarda Riza i (još više) Rizovog naslednika i bivšeg šegra, Marčela Fruzina. Vitorović je akademski školovan crtač koji zna puno o svim elementima crteža, što je očigledno i pohvalno, pa će biti zanimljivo šta će tek prirediti čitaocima kad se odvaži da se razmahne u punoj meri i oslobodi korišćenja foto referenci za izradu strip kadrova. Ako Vitorovića možemo bez greške da identifikujemo po stilu u čak tri priče ove zbirke, to se

isto ne može reći za Nemanju Radovanovića. U svakoj od dve priče koje potpisuje kao crtač Radovanović koristi specifičan, autohton stil koji ne može biti drugačiji od onog drugog i to ne isključivo u pogledu crtačkog rukopisa već i kroz drugačija rešenja u kadriranju i kolorit. Miroslav Slipčević Mimi je domaćoj publici već poznat po čistom i do detalja iskonstruisanom crtežu, koji je u priči koju je nacrtao u ovoj zbirci doveo do njegovih vrhunaca, posebno u domenu hirurški preciznog tuša. Kao dobar kontrast u odnosu na njega služi Gašper Rus, čiji je stil ekspresivan, ali tematika njegove priče, sa svoji odjecima samoubistva Kurta Kobejna u smutna vremena, sa protagonistom koji se i sam bavi muzikom, opravdava upotrebu ovog i ovakvog crtačkog stila. Koloristi Nemanja Radovanović, Filip Stanković i Dejan Sedlan su, svako sa svoje strane, svojim različitim paletama doprineli da svaka od priča vibrira nekom sopstvenom, drugačijom živošću.

Možda je to stoga što neke od ovih priča i nisu u startu zamišljene kao strip, možda je razlog svstan napor da se iskorači u novo i drugačije, ali je utisak koji ostaje nakon čitanja zbirke „Karton Siti” taj da je pročitano nešto novo, nešto drugačije – i to je možda ono najvažnije što nam ovaj strip donosi. Uz podatak da su Željko Obrenović, Željko Vitorović i Filip Stanković Valjevci, da je Nemanja Radovanović proveo najbolje kreativne godine u Valjevu iako trenutno živi u Novom Sadu, odakle je i Dejan Sedlan, koji je, igrom slučaja, valjevski zet. Jedini autori, dakle, koji nemaju geografsku i rodbinsku vezu sa Valjeva su Slovenac Gašper Rus i Bosanac Miroslav Slipčević Mimi. Kapa, dakle, dole valjevskom stripu, za ovaj snažan, hrabar i zanatski više nego kompetentan debi na domaćoj strip sceni. Sad ste na svačijem radaru – što znači da vas gledamo... I željno iščekujemo šta ćete sledeće sa veštinama koje očigledno posedujete.

Multimedijски superheroji (41): Crna Guja

Istorija

uzvraća udarac

Povodom početka obeležavanja stogodišnjice Prvog svetskog rata, londonski „Telegraf“ (The Telegraph) doneo je zanimljivu priču o tome da su se glavni junaci kulturne TV serije „Crna Guja“ (The Black Adder) zaista borili u Prvom svetskom ratu (u četvrtoj sezoni ovog Bibisijevog/ BBC istorijsko-humorističkog serijala koji koristi estetiku sitkoma, Crna Guja je za vreme Velikog rata bio kapetan britanske vojske negde u Flandriji) pozivajući se na istraživanje specijalizovanog sajta www.forces-war-records.co.uk. Izvršni direktor Dominik Hejho (Dominic Hayhoe) objasnio je kako je do toga došlo: „Ubacivali smo nove informacije u našu bazu podataka kada smo slučajno naišli na Kapetana Blekadera. Kao fanovi TV serije, zapitali smo se da li možemo pronaći u vojnoj evidenciji imenjak i ostalih izmišljenih likova“. Tako su se u ovoj priči o istoriji koja se realnom faktografijom poigrala sa fiktivnim junacima popularne TV serije (koja je u jednoj anketi sredinom 2000-ih, uz „Mučke“, proglašena najboljim britanskim sitkomom svih

vremena) pojavili i Redov Boldrik/ Private Baldrick, Poručnik Džordž/ Lt. George i Kapetan Darling/ Captain Darling). Da stvar bude čudnija, jedino nije pronađena direktna etimološka i istorijska veza sa Generalom Melčetom/ Melchett, mada je odranije utvrđena njegova sličnost sa britanskim feldmaršalom Daglasom Hejgom/ Douglas Haig.

Poigravanje i komično izvrtnje britanske istorije u prvoj sezoni „Crne Guje“ (1982/83) započinje u XV veku za vreme vladavine Ričarda III, nastavlja se u drugoj sezoni (1986) za vreme kraljice Elizabete, dok je treća sezona (1987) zahvatila vladavinu kralja Džordža III da bi, na kraju, u četvrtoj sezoni (1989), kulminirala, kako je već navedeno, u Prvom svetskom ratu. Roan Etkinson/ Rowan Atkinson tumači lik Crne Guje i njegovih inkarnacija, a istovremeno je uz Ričarda Kertisa/ Richarda Curtisa i koscenarista serije (kada je reč o Etkinsonovoj karijeri, ne zna se da li mu je veći zaštitni znak lik Crne Guje ili Mister Bina?); kasnije im se, u kreiranju scenarija, pridružio i Ben Elton/ Ben Elton. Ne-

zaobilazan lik u svim sezonama je i Toni Robinson/ Tony Robinson kao Boldrik, verni pratilac Crne Guje. Iz ove perspektive, u glumačkoj podeli je zanimljivo i ime Hjuja Lorija/ Hugh Laurie (koji se kasnije proslavio kao dr Haus u istoimenoj višestruko nagrađivanoj TV seriji). Zanimljivo je da televizijski start „Crne Guje“ nije bio sjajan. Producent Džon Lojd (John Lloyd) priseća se za „Telegraf“ da je ekipa serije mislila da su osuđeni na neuspeh: „Ričard Kertis, Roan Etkinson i ja bili smo mladi i ambiciozni. Mislili smo da možemo da ostvarimo sve što zamislimo, ali kada je serija krenula, ispostavilo se da je to bio preveliki zalogaj za nas“. Sve je na početku bilo komplikovano – od scenografije do uslova na setu; međutim, vremenom, gledaoce je serija počela da „hvata“, pa se taj fluid preneo i na glavne junake, pre svih, na Roana Etkinsona (Crnu Guju) i Toniju Robinsona (Boldrika), pa su oni praktično postali nerazdvojni. Lojd o kasnijoj atmosferi na snimanju kaže: „To je bila jedinstvena kombinacija isplaniranih i spontanih elemenata“ i konstatuje da su „na kraju shvatili da su sasvim slučajno stvorili nešto izuzetno“. O tome svedoče i nagrade, pre svih, nagrada Britanske akademije – Bafta, ali i kulturni status koja je serija stekla među televizijskim gledaocima: ne samo da je višestruko reprizirana nego se, malene na svakih par godina, podstiče priča o nastavku, ali je to više želja gledalaca, pa i nekih od glumaca, nego što je to, u ovom trenutku, realna mogućnost za produkciju.

Na uspeh „Crne Guje“ nije ostala imuna ni engleska kraljica Elizabeta II, pa je svojim ukazom Roanu Etkinsonu i Toniju Robinsonu dodelila titule vitezoza. I dok je Etkinson manje-više konvencionalno prihvatio ukazanu čast, ne pokušavajući da se poistoveti sa svojim junakom, Robinson je „boldrikovski“ odgovorio da se „zaklinje da će život posvetiti ubijanju zlih zmajeva i spasavanju dama u nevolji“!

Žarko Laušević – dvadeset tri godine kasnije na Filmskim susretima u Nišu

Emocije koje se ne mogu sakriti

Centralni događaj 51. Festivala glumačkih ostvarenja domaćeg igranog filma koji je održan od 20. do 26.8.2016. godine u Nišu, bio je dolazak i trodnevni boravak velikog glumca Žarka Lauševića. Iako je bilo malo neizvesnosti u vezi sa njegovim dolaskom na festival (potpisnik ovih redova kao član Direkcije Festivala učestvovao je u prevazilaženju potencijalnog problema koji je mogao nastati u vezi sa cenom avionske karte na relaciji Njujork-Beograd dok je poznati glumac opet, sa svoje strane, učinio maksimalni napor kupujući znatno jeftiniju kartu od one koju je mogao, potvrđujući ne samo svoju glumačku već i ljudsku veličinu), na kraju se sve, ipak, dobro završilo - i za samog glumca, i za publiku, i za festival u celini.

Žarko Laušević najpre je proglašen za glumca pete festivalske večeri (za ulogu u filmu „*Smrđljiva bajka*“, scenariste i reditelja Miroslava Momčilovića), a pošto je dobio najviše glasova od svih glumaca večeri (za koje je na glasačkim listićima tokom festivala glasala publika na Letnjoj pozornici u niškoj tvrđavi), proglašen je i najpopularnijim glumcem čitavog Festivala. Zvanični žiri kojim je predsedavala glumica Sloboda Mićalović, a čiji su članovi bile njene kolege, Kalina Kovačević i Tanasije Uzunović, dodelio mu je i Gran pri NAISA za najbolje glumačko ostvarenje na festivalu. Posle dvadeset tri

godine - i tadašnjeg Gran prija (koji se tada zvao Čele Kula za ulogu u filmu „*Bolje od bekstva*“, reditelja Miroslava Lekića - Žarko Laušević je ponovo nagrađen najznačajnijom nagradom našeg najstarijeg (domaćeg) filmskog festivala (i te 1993, baš kao i ove godine, publika ga je proglasila najpopularnijim glumcem festivala).

Sva tri njegova izlaska na scenu ovogodišnjih Filmskih susreta praćeni su ovacijama: prvi, posle završetka projekcije „*Smrđljive bajke*“ (koji je bio i najdirljiviji, jer je usledio posle toliko mnogo godina), drugi, narednog dana nakon proglašenja za glumca večeri i treći, završne večeri u vreme uručenja (nezvaničnih i zvaničnih) festivalskih nagrada. Niko tu nije mogao da sakrije uzbuđenje - kako je to Žarko i sam priznao - definišući „*pomešana osećanja koja su se taložila u sve ove dvadeset i tri godine*“ i konstatujući „*da iza svega ostaje emocija koja se ne može sakriti*“. Nakon prvog izlaska na Letnju pozornicu, Žarko je morao da ode sa scene da bi bile prekinute desetominutne ovacije. Euforija koja je stvorena njegovim dolaskom može se, možda, meriti samo sa zvezdanim trenucima Filmskih susreta i dolascima Elizabete Tejlor i Ričarda Bartona, i naših, tada najvećih glumačkih zvezda, Velimira Bate Živojinovića i Ljubiše Samardžića. U to vreme, publika u tvrđavi znala je da aplaudira po petnaestak

minuta, pa su se glumci i po nekoliko puta poklanjali kao i Žarko ove godine, ali to je bilo neko drugačije vreme kada nije bilo ovoliko televizija, kada nije bilo interneta i kada su glumci (i pevači) bili veće zvezde od političara i starleta.

Na 51. Filmskim susretima u Nišu sve je kulminiralo nakon konferencije za novinare u Festivalском centru šestog dana festivala kada je duže od pola sata Žarko Laušević potpisivao svoje knjige i slikao se sa obožavaocima (ekipa filma „*Inkarnacija*“ koja je bila sledeća na pres konferenciji imala je puno razumevanje za novonastalu situaciju - čak mnogo više nego neki novinari - pošto su razumeli da se pred našim očima spontano dešava veličanstveni događaj koji je režirao život i koji bi šteta bilo prekinuti insistiranjem na protokolu koji je ionako prekršen kada su u salu za novinare ušli svi zainteresovani, a ne samo akreditovani izveštači). Ako je trebalo da se desi nešto po čemu će 51. Filmski susreti biti upamćeni bolje je i ovako, pa neka slobodno neki pametnjakovići koji ni žurku nisu organizovali u svom životu, napišu kako je organizacija festivala bila neprofesionalna.

U filmu „*Smrđljiva bajka*“, scenariste i reditelja Miroslava Momčilovića, Žarko Laušević tumači lik skitnice Mome („*ne postoji grad na ovom svetu u kome nema takvih nesrećnika koji su odlučili da se izmeste, ili silom prilika ili svojom odlukom, iz regularnog života*“), lucidno je primetio glumac na zvaničnoj pres konferenciji u Festivalском centru, u zgradi Oficirskog doma). Iako je od tragične podgoričke noći zahvaljujući nizu raznoraznih okolnosti bio u prilici da igra na filmu („*Nož*“, reditelja Miroslava Lekića, „*Ranjena zemlja*“, reditelja Dragoslava Lazića), tek je uloga u „*Smrđljivoj bajci*“ pravi kreativni nastavak njegove karijere koja je nakon „*Bolje od bekstva*“ i „*Kaži zašto me ostavi*“, reditelja Olega Novkovića, tako brutalno bila prekinuta. Ali, u životu Žarka Lauševića postradanje i pokajanje su posle toliko godina zatvorili krug; podrška publike i nove poslovne ponude koje je dobio i u Srbiji, i u Crnoj Gori, pokazuju da su ipak u manjini oni koji nisu u stanju da prihvate Hristosove reči: „*Koji je među vama bez greha neka prvi baci kamen*“.

Piše: Zoran Janković

Režija: Filip Kovačević
Uloge: Stojan Đorđević,
Daca Vidosavljević,
Sten Zendor, Dejan Cicmilović,
Tihomir Stanić

Inkarnacija

Začudno vitalna, ali i delimično opasna i dalekosežno gledano moguće pogubna tradicija kvalitetnih filmova mladih autora, koji su gotovo u potpunosti nastali van ili na samom rubu sistema srpske zvanične kinematografije, ove godine nastavila se sa dva iznenađujuće zaokružena i osobena filma; u pitanju su Otvorena Momira Miloševića i Inkarnacija Filipa Kovačevića. Zanimljivo je da se u oba slučaja da izreći u dobroj meri slična dijagnoza: u pitanju su filmovi čiji su autori, uprkos krštenici i iskustvu, znalački spojili i u finu ravnotežu postavili art-house provincijenciju i žanrovski melanž.

Inkarnacija Filipa Kovačevića mudro se i skladno nadovezuje na tradiciju art-house kriminalističkih filmova, kakve su nam u prvih desetak godina ovog novog milenijuma stizali iz Španije, mahom iz produkcije Film Factory, dok se na idejno-motivskom planu može izreći i analogija sa Limanovim izvršnim ostvarenjem Na rubu vremena (Edge of Tomorrow, 2014). Inkarnacija je nastajala polako (zapravo, sva je prilika, svojim prirodnim i jednim prikladnim ritmom), tako da se pominjani Limanov SF spektakl može uzeti kao nadahnuće krajnje uslovno, mada je očito da ih u rimu spaja sličan narativni postupak, odnosno slična začkoljica na planu narativa i razvoja radnje. Konkretno, u Inkarnaciji pratimo mlađeg muškarca koji se iznova i iznova budi u prestoničkom jutru, pokušavajući da odgonetne ko je i zašto je tu, te nastojeći da u begu pred maskiranim progoniteljima iskoristi ono što je opazio i doživeo tokom prethodne, nazovimo je tako, budne epizode.

Mimo te polazne doskočice (koja bi doskočica samo i ostala da nije bilo ovako filmične, filmski pismene, zrele i rafinirane upotrebe i obrade), Inkarnacija ostavlja utisak donekle i zbunjujuće efektnog filma na samoj granici sa podžanrom

paranoidnog trilera, što je fela koja je, na sigurno veliku žalost mnogih, presahla i u daleko berićetnijim i žanru i poigravanju sa žanrovskom baštinom daleko naklonjenijim kinematografijama. Filip Kovačević već u ovom svom prvom celovečernjem igranom radu pokazuje zaista zavidnu zanatsku kompetenciju, znalački koristeći i produkciona i pripovedna ograničenja. Stoga Inkarnacija na koncu biva napeta i dinamična priča o preživljavanju/opstanku, ali i zgodna varijacija na temu identitetske teskobe i varljivosti. Efektno snimljen, vizuelno upečatljiv, odlično gradiranog ritma i uprkos toj krajnje svedenoj polaznoj postavci, sa nekoliko inovativnih snimateljskih zahvata i odličnom upotrebom lokacija, Inkarnacija je film koga tek prepoznatljivi

toponimi i prostorni orijentiri samog srca Beograda povezuju sa srpskom filmskom svakodnevicom i sa njom povezanom i njome uslovljenom filmskom stvarnošću.

Potpuno u skladu sa sveobuhvatnim osećajem glavnog junaka da je izmešten iz tog nekog drugog realnijeg i podesnijeg mu „Ja“, i Inkarnacija, posmatrana kao celina i kao zbilja začudna i retka fela, ostavlja za sobom trag apartnosti u poređenju sa dominantnim filmskim kontekstom Srbije, a u isti mah nimalo ne bežeći od lokalnog i lako prepoznatljivog. Bude li pravde, Filipu Kovačeviću ovaj prvi film može poslužiti kao u trenu ubedljiv portfolio/showcase rad i upečatljiv pokazatelj njegovih mogućnosti u nekom daleko lagodnijem filmskom okruženju.

Piše: Đorđe Bajić

Režija: Miloš Radović

Uloge: Lazar Ristovski, Nina Janković, Pavle Erić, Petar Korać, Mladen Nelević, Jasna Đuričić

Dnevnik mašinovođe

Početni impuls za nastanak Dnevnika mašinovođe Milošu Radoviću je dao proslavljeni srpski montažer Marko Glušac koji mu je predočio ideju za film i dao na uvid kratak tekst u kome je opisao život mašinovođe. Nakon iznenadne i prerane Gluščeve smrti, Radović je ideju razradio i pretočio u scenario koji u sebi sjedinjuje mnogo toga: ima tu dosta komedije, ali i melodrame, romanse... Nastavljajući se na poetiku koju je izgradio u filmovima Mali svet i Pad u raj, Radović je svoj novi film zamislio kao „tragično-humornu melodramu o nevinim ubicama i njihovim životima“. Na Dnevniku mašinovođe je, od samog početka, radio i producent/glumac Lazar Ristovski, a snimanje je, nakon višegodišnjih priprema, počelo krajem 2014, odnosno početkom 2015. godine. Dnevnik mašinovođe je svoju svetsku premijeru imao u okviru filmskog festivala A kategorije u Moskvi, 29. juna 2016. godine. Film je prikazan u glavnom takmičarskom programu i osvojio je nagradu publike.

Radovićev film donosi priču o mašinovođi Iliji (Lazar Ristovski) koji drži neslavan rekord od dvadeset i osam fatalnih gaženja tokom karijere i koji, pride, nikako ne može da preboli smrt voljene Danice (Nina Janković). Ilijin život se okreće naglavačke kada umalo pregazi malog Simu (kao dečaka ga glumi Pavle Erić, kasnije ulogu preuzima Petar Korać), dečaka koji je odlučio da pobjegne iz sirotišta u kome su ga zlostavljali. Ilija prihvata plavokosog sirotana kao rođenog sina, a

u odgajanju dečaka mu pomažu Ilijin kolega Dragan Dizel (Mladen Nelević) i njegova supruga Sida (Jasna Đuričić). Kada Sima stasa i odluči da nastavi porodičnu tradiciju, Ilija prvo pokušava da ga odgovori, a onda, kada shvati da momak neće promeniti mišljenje, da mu pomogne da „prebrine“ prvo gaženje i tako razbije mentalnu blokadu koja ga muči. Ako po stranu stavimo televizijske filmove, Dnevnik mašinovođe je treća celovečernja režija Miloša Radovića, scenariste i reditelja koji se proslavio ostvarenjem Mali svet (2003). Radović režira još od početka 1980-ih. Za iznenadnu i preranu smrt pukovnika K. K. (1987) dobio je nagradu žirija na Kanskom festivalu za kratki igrani film, a režirao je i niz značajnih i voljenih TV filmova (Vidim ti lađu na kraju puta, Brod plovi za Šangaj, Zagreb-Beograd preko Sarajeva) i nekoliko televizijskih serija (Balkan Express 2, Otvorena vrata, Svaštara...). Ubrzo nakon primećenog Malog sveta, Radović je režirao nezadovoljavajuće bioskopsko ostvarenje Pad u raj (2004) i televizijski film Položajnik (2005), a onda je usledila pauza duga čitavu deceniju, te povratak u bioskope sa filmom Dnevnik mašinovođe.

Slično kao i u svoja prethodna dva bioskopska ostvarenja, Radović i u najnovijem balansira između apsurdizma i crne komedije. Bez obzira na potencijalno mračnu tematiku, Dnevnik mašinovođe je vizuelno veoma dopadljiv film, koji je dinamičan, krcat duhovitim replikama i situacija-

ma i koji, što je od svega najvažnije, odlično komunicira sa gledaocima. Fotografiju Dušana Joksimovića odlikuju intenzivne boje koje samo još više ističu uspešna scenografska i kostimografska rešenja Aljoše Spajića i Dragice Laušević. Film se dešava u sadašnjosti, ali poseduje veoma efektan retro štimung koji priču gura u smeru svestremenosti. Pored Ristovskog, u Dnevniku mašinovođe glumi čitav niz popularnih srpskih glumaca među kojima najviše prostora dobijaju Mirjana Karanović u ulozi Jagode, Ilijine kolegice koja je u njega već dugo nesrećno zaljubljena, te Jasna Đuričić i Mladen Nelević. Naravno, Ristovski je glumački dominantan i prisutan u gotovo svakom kadru - Dnevnik mašinovođe je definitivno njegov šou, mada sve pohvale zaslužuje i mladi Petar Korać koji glumi Ilijinog posinka Simu. Ristovski i Korać predstavljaju odličan tandem, scenarista/reditelj Radović ih je pametno spojio u ovom filmu. Korać pre Dnevnika mašinovođe nije imao veliko glumačko iskustvo (pojavio se, na kratko, u jednoj epizodi serije Ravna gora i jednom kratkom studentskom filmu), što mu nije smetalo da ostvari upečatljivu ulogu i da kao dobrohotni i pomalo smotani Sima posluži kao odlična protivteža inadžiji Iliji. Dnevnik mašinovođe se može posmatrati i kao svojevrsna savremena bajka, a film poseduje i blagu natprirodnu notu koja se manifestuje u vidu duha lepe Danice koji može, ali i ne mora, da bude proizvod Ilijine mašte.

Piše: Đorđe Bajić

Režija: Zrinko Ogresta

Uloge: Ksenija Marinković,

Lazar Ristovski, Tihana Lazović,

Robert Budak

S one strane

Hrvatski reditelj Zrinko Ogresta režira filmove od sredine osamdesetih, još od vremena kada je radio na televiziji, da bi prvi igrani bioskopski film, *Krhotine*, snimio 1991. godine. *S one strane* je sedma režija Zrinka Ogreste, nastala nakon pomenutih *Krhotina*, kao i filmova *Isprani*, *Crvena prašina*, *Tu, Iza stakla* i *Projekcije*. Iskusni reditelj se ovoga puta udružio sa vodećim hrvatskim dramskim piscem i scenaristom Matom Matišićem (*Život sa stricem*, *Fine mrtve djevojke*, *Nije kraj*, *Svjećenikova djeca*), piscem koji rado istražuje skrajnute i prećutkivane teme koje se tiču hrvatskog nacionalnog identiteta – uključujući turbulentan odnos Srba i Hrvata, kao i upitnu ulogu Katoličke crkve u Hrvatskoj. Saradnja Ogreste i Matišića se pokazala veoma uspešnom, pa je *S one strane*, valja istaći, postao najuspešniji film u Ogrestinoj karijeri.

S one strane donosi sveden, gotovo kameran zaplet. U središtu filma je ljubavna priča zasnovana na odsustvu i razdvojenosti. Glavna junakinja Vesna (Ksenija Marinković) već je dvadeset godina razdvojena od muža, osuđenog ratnog zločinca. Ona živi u Hrvatskoj, a on se, nakon odslužene kazne, vratio u Srbiju. Vesna je vredna žena i dobra majka koju svi

cene i koja ne preza od najtežih fizičkih poslova. Kamera gotovo voajerski prati Vesnu i njenu jednoličnu, rutiniranu svakodnevicu, a onda – jedan poziv menja sve. Vesni se, naime, javlja suprug Žarko (Ristovski). Tokom telefonskih razgovora, usamljena žena postepeno shvata da je još uvek zaljubljena u svog supruga i počinje da razmišlja o odlasku u Srbiju što će, očekivano, izazvati bes njene dece koja ne žele da čuju za oca. Mate Matišić i Zrinko Ogresta su napisali scenario koji ne nudi jednostavne i brze odgovore. Preokret na kraju će zbuniti mnoge i naterati ih da preispitaju sve što su do tada u filmu videli. Pored odlične Ksenije Marinković, veoma važnu ulogu u filmu ima srpski glumac Lazar Ristovski. Nakon niza bučnih, neretko agresivnih likova, Ristovski se vratio svedenijem glumačkom registru i ostvario jednu od najboljih uloga u svojoj sadašnjoj karijeri.

S one strane je hrvatski film, sa Srbijom kao manjinskim koproducentom – a ova koprodukcija saradnja, imajuću u vidu tematiku, veoma je prikladna. Pored Ksenije Marinković i Lazara Ristovskog, u filmu se pojavljuju Tihana Lazović i Robert Budak. Film je s uspehom prikazan na Međunarodnom filmskom festi-

valu u Berlinu, u okviru programa Panorama, gde je osvojio specijalno priznanje žirija Europa Cinemas Label. *S one strane* je na beogradskom 44. FEST-u dobio nagradu Beogradski po-bednik za najbolji film u kategoriji Manjinska srpska produkcija. Osim toga, osvojio je i priznanje za najbolju režiju, kao i nagradu „Nebojša Đukelić“ u konkurenciji regionalnih ostvarenja. U eksplikacijama nagrada istaknuti su „rediteljska hrabrost, spremnost na rizik, vešta i precizna režija“, kao i „sklad između zanatske kompetencije i značajne teme“. Na 63. Filmskom festivalu u Puli, *S one strane* se okitio većinom nagrada u najprestižnijim kategorijama: ovo ostvarenje nagrađeno je Velikom zlatnom arenom za najbolji film, te Zlatnim arenama za najbolju režiju, scenario, glavnu žensku i glavnu mušku ulogu, montažu i oblikovanje zvuka, kao i nagradom Hrvatskog društva filmskih kritičara „Oktavijan“. Pored Ogreste, Matišića i direktora fotografije Branka Lite, najviše pohvala su, sa punim pravom, dobili glavni glumci. Marinković i Ristovski su nagrađeni i na Filmskim susretima u Nišu. Nagrada „Car Konstantin“ je otišla u ruke Lazara Ristovskog, dok je Plaketa za stranog glumca pripala Kseniji Marinković.

Piše: Zoran Janković

Režija: Jean-François Richet

Uloge: Mel Gibson,

Erin Moriarty, William H. Macy,

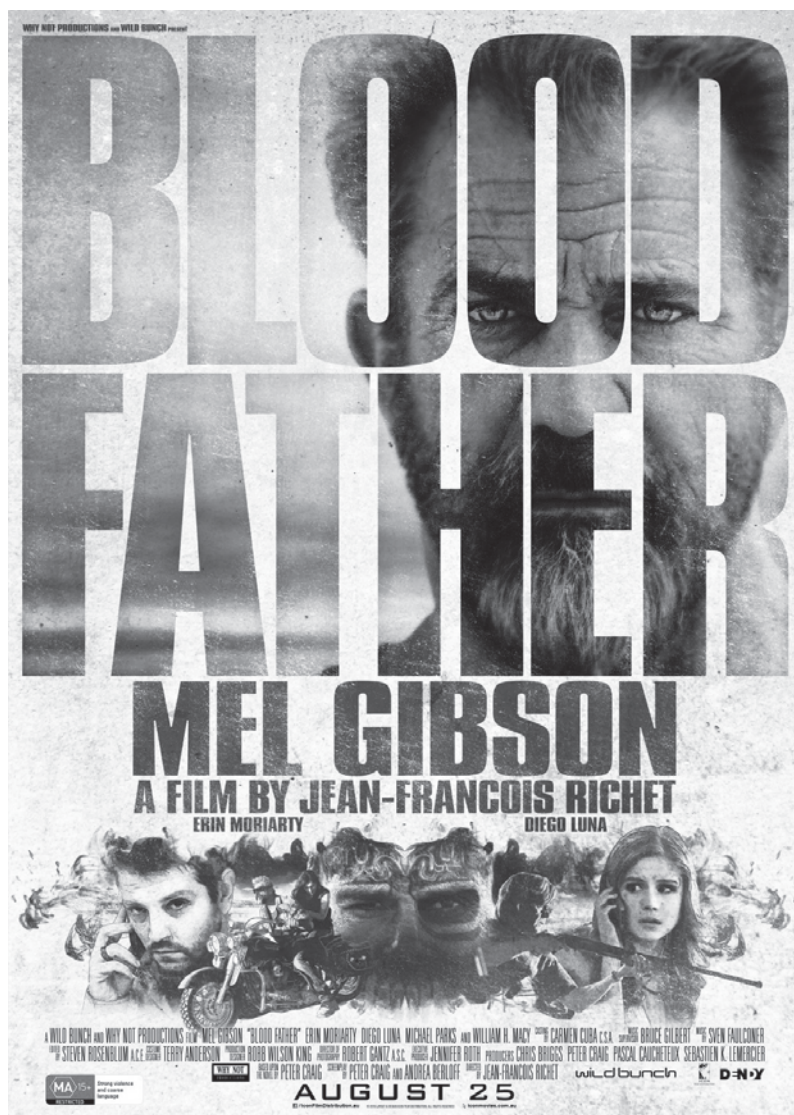
Diego Luna

Zaštitnik

(blood father)

Na bioskopskom repertoaru primetno nedostaju filmovi ustrojeni tako da se bezrezervno obraćaju prvenstveno zrelijoj i/ili filmski zahtevnijoj (ali i pismenijoj, to često ide u paru) publici. *Zaštitnik* (*Blood Father*) je film koji popunjava tu prazninu i, što je i najvažnije, istinski odličan film. Dosta toga se mirne duše i bez previše kolebljivog vaganja da pohvaliti kada se povede reč (ili još bolje diskusija) na temu šta to nudi i po čemu se sve to sočnom i ne toliko uobičajenom izdvaja *Zaštitnik*. A odgovor na ta pitanja je sasvim lak, jer povoljan utisak o ovom ostvarenju oprezniji i upućeniji filmoljupci steći će tokom gledanja već prvih minuta ovog ostvarenja.

U pitanju je narativno ciljano i upečatljivo sveden film (reč je o pokušajima mnogogrešnog oca da zaštiti svoju otuđenu kćerku pred osvetničkim naletima bivšeg dragog joj i njegovih pratilaca iz redova meksičkih kartela), koji pleni tim starovremenskim šnitom, u priči bez mnogo nepoznatih i čiji autori (radi se o adaptaciji romana do tog trenutka na književnoj sceni ne preterano prepoznatljivog Petera Craiga, a sada već scenarističke zvezde u vidnom usponu na nebu Holivuda) svesno iz te kanonske, pa i stereotipne i oveštale postavke zapravo crpu dosta toga filmski upečatljivog i potentnog. *Zaštitnik* u tom smislu jeste eksplozivan film potere i osvetnički film kakvih, kako je već bilo naglašeno, svako malo zafali na ponudi kino-repertoara. Upravo ta nedvosmis-

lena žanrovska osvešćenost, ta odvažna rešenost reditelja Richeta (do ovog trenutka najpoznatijeg po zadovoljavajućem prepravku *Napada na policijsku stanicu broj 13* i izvrsnom diptihu *Mesrine*, sa briljantnim Vincentom Casselom) i ostalih ključnih autora ovog filma da krenu od dobro poznatog, u načelu davnih dana sijaset puta viđenog i variranog, može da bude polazna osnova za pohvale na račun tvorca ovog filma.

Ipak, mora jasno i glasno biti naglašeno da *Zaštitnik* savršeno funkcioniše i u okvirima te starostavne mustre i unutar žanrovskih međaša, ali još podosta toga se tu mora pohvaliti, počev od toga da je *Zaštitnik* film koji je skrojen po zadivljujuće precizno uzetoj meri Mela Gibsona, kao glavne, a zapravo i jedine istinske zvezde i ikonične pojave u ovom ostvarenju. Tu su i Gibsonova izvanredna saigra sa mlađanom Erin Moriarty (koja sugestivno, a vidno ras-

terećeno i neusiljeno tumači ulogu njegove zabludele kćerke), vešto odmeren prikaz života istinskih marginalaca i grupacija koje bitišu i svoju šansu traže na samom obodu naopako postavljenog sistema. Pohvale zaslužuje i snimatelj Robert Gantz, sa kojim je Richet radio i na dva prethodna filma, a koji ovde uspeva da iznađe najpodesniji ton za ovu priču koja otvoreno polemisa sa nemalim i neprolazno značajnim i prisutnim nasleđem američkog *neo-noira*.

Zaštitnik nije film velikog kalibra, niti je prevratnički film od kojeg bismo onda mogli da računamo neko novo i valjanije filmsko vreme, ali jeste izvanredan mali film bez vidljivijih manjkavosti i koji u devedeset minuta trajanja pokazuje značaj baštine VHS ere, kao i dalje nepresušnog izvora nadahnuća za one koji imaju dovoljno mudrosti da pravo blago potraže i nađu na pravom izvoru.

ve Zelić

Propovednik – Preacher

Uloge: Dominic Cooper, Joseph Gilgun, Ruth Negga, Lucy Griffiths.

Hrabro i žestoko

Malo je reći da su očekivanja bila velika kada je u pitanju TV adaptacija obožavane i ozloglašene stripske epopeje Garta Enisa i Stiva Dilon, grafičke novele koja je uspela da izvrne ruglu sve zatucane religijske kliše, izopačenosti i zalutale iluzije savremene Amerike, dok je istovremeno izgradila bogat i samodovoljan svet oplemenjen autentičnom novom mitologijom i likovima većim od života. I, iako mnoštvo klasičnih, pa i nekih modernijih stripovskih junaka, doživljavaju renesansu na malim ekranima u serijama kao što je "Okružen mrtvima", "Arrow", "Flash", "Jessica Jones", "Daredevil", ipak su to u najvećoj meri adaptacije superherojskih i stripovi koji podilaze širem auditorijumu ili su pak naslovi koji se nadovezuju na već popularne trendove (zombiji), što nikako ne znači da umanjujemo vrednost svakog od pomenutih, već samo ističemo prednosti koje "Propovednik" nema. Jer, i pored ili uprkos posvećenim fanovima, sadržaj ovog stripa se zaista teškom mukom može prodati prosečnom TV konzumentu.

Srećom, tvorci "Propovednika", dobro poznati glumac, ali i scenarista i producent Set Rogen i njegov dugogodišnji najbliži saradnik, takođe scenarista, producent i režiser Evan Goldberg su odlično razumeli šta želimo da vidimo, istovremeno uspevši da objektivna ograničenja u pogledu budžeta ne budu prepreka reimaginaciji koja ostaje verna duhu, pa u dobrom delu i radnji originala. Uključivanje Sema Katlina, scenariste i producenta na već legendarnoj "Čistoj hemiji" (Breaking bad), kao konačnog glavnog producenta i režisera, bez

sumnje je izdiglo ceo projekat na nivo opšteg kvaliteta i privlačnosti (a bez gubljenja trunke provokativnosti i eksplicitnosti), koji je bio neophodan da serija zaista i uspe.

U stripu, inače zaokruženoj od 66 brojeva, kao i u seriji, "Propovednik" je priča o Genezisu, entitetu nastalom kao plod ljubavi anđela i demonice, što je nešto nepredviđeno božjim planom i kreacijom i zbog čega se osporava vlast i moć samog Boga. Genezis pak traži domaćina, i konačno, posle par crnohumornih neuspeha konačno zaposedne Džesija Kastera, naslovnog propovednika u jednom teksaškom gradiću. Kaster, koji pokušava da pobegne od sopstvene, najblaže rečeno, problematične prošlosti, prihvata ulogu kojom je u stanju da bilo kome zapovedi bilo šta, a naravno da ovakav metafizički događaj sa praktičnim implikacijama izaziva i pažnju misterionih i zlokobnih organizacija i njihovih agenata, ali i samog Raja. Dodajte na to i Džesijevu bivšu devojkicu, smrtonosnu Tulip, i njegovog novog najboljeg prijatelja, irskog vampira-alkoholičara Kesidija, i bogatu galeriju bizarnih sporednih likova, uz obilate količine nasilja, krvi i urnebesnih prostakluka, i dobili smo nešto zaista neviđeno u istoriji stripa, a kamoli malih ekrana.

Serija je pored očiglednih kvaliteta u pogledu scenarija i režije, ipak ponajviše zavisila od glavnog junaka, i, iako je lepuškasti Dominik Kuper delovao kao diskutabilan izbor za ulogu izmučenog i vrlo, vrlo zajebanog Kastera, uz bradu, podočnjake i dozu ranjivosti zbog koje nam je još draži, ovaj lik funkcioniše. Ekipa oko

nje je zato ali baš savršeno odabrana, pogotovo Gilgun kao prezabavni Kesidi, i Nega kao eksplozivna Tulip. A i pored pristojne minutaže, zato tek očekujemo pravi razvoj likova kao što su Čmarfejs (Arseface) koga tumači Ian Koleti – u zaista nezgodnoj ulozi fana Nirvane, koji posle neuspešnog pokušaja samoubistva nalik Kobejnovom ostaje živ, ali sa licem nalik šupku, kao i pomenutog Sveca ubica u takođe upečatljivoj izvedbi Grejema MekTerviša.

Uopšte uzev, iako je, sem prve, uistinu spektakularne epizode, "Propovednik" donekle limitiran lokacijski, pa i u opštem produkcijskom utisku, nema sumnje da su autori sa puno umeća interpretirali prljavu i prokletu privlačnu esenciju ovog bogohulnog dela. U tome su svakako bili potpomognuti novim TV liberalizmom, sa perjanicom u "Igri prestola", koji dozvoljava mnogo više nego ranije, ali nagrađuje gledanošću samo one koji uspevaju da se izdignu iznad samodovoljne provokacije i nateraju nas da se iskreno vežemo za junake i priču.

Deset epizoda jeste malo da bi se dao konačan sud o seriji koja se kockala i dobila prvih par ruku, ali imajuću u vidu da je već odobrena nova sezona, nadamo se i sa većim budžetom koji bi dao šansu da se ožive i neke ekstravagantnije scene iz stripova, vera je, ako dozvolite religioznost na koju bi Kaster samo pljunuo, jaka da ćemo zaista i videti celu Propovednikovu američku odiseju u poteri za odbeglim Bogom.

Piše: Stefan Marković

(Ne)vesele osamdesete

Stranger things

Ponekad lepe stvari stignu niotkud. Tako je, u mom slučaju, bilo sa serijom „*Stranger Things*“. Kad je reč o klasičnim TV serijama, manja je šansa da se ovako nešto desi jer, naime, iz nedelje u nedelju viđamo komentare i kritičara i pojedinaца o svakoj novoj epizodi, pokušavamo da izbegnemo spojlere čak i za serije koje ne pratimo, a možda bismo mogli da ih pogledamo u nekoj tamo dalekoj budućnosti. Usput nam prijatelji-rođaci-poznanici pričaju i preporučuju serije koje gledaju i koje ne smemo da propustimo. I već do polovine sezone svake serije, mi znamo da li je za nas ili ne, i ostaje nam jedino da se odlučimo hoćemo li je gledati odmah ili ćemo se strpeti. Kada je reč o Netflixu, situacija je nešto drugačija, jer nam oni odjednom nude čitave sezone i zato su njihove serije pogodne za takozvano bindžovanje, odnosno gledanje u jednom cugu. Na stranu zanimljiv koncept i neprestano upinjanje da podari seriju vrednu gledanja, Netflixu je to, budimo realni, slabo išlo od ruke. „*Dardevil*“ je hvaljen i prehvaljen, no tek je u drugoj sezoni iole stao na noge i barem se malo približio sjajnim predlošcima koje su pisali Bendis i Brubejker. „*Džesika Džons*“, takođe po Bendisovom stripu, pretila je da bude intrigantna (reč je o jednom od najboljih stripova svih vremena i verovatno najboljoj dekonstrukciji superheroja), ali je tek zagolicala maštu i izneverila visoka očekivanja. Ni „*Mr Robot*“ nije bio znatno bolji iako je takođe imao zanimljivu premisu. Tek je serija „*Bloodline*“, porodična sa-

ga s puno drame i taman dovoljno zločina, bila kakva treba.

I baš kad je „*Bloodline*“ okončala drugu uspešnu sezonu, Stiven King je na Tviteru pomenao „*Stranger Things*“. Kingove preporuke su ili na mestu ili ih treba zaobilaziti u najširem luku, nema tu sredine, međutim ovoga je puta bio u pravu. A nije slučajno što je preporuka došla baš od njega, pošto je „*Stranger Things*“ veliki naklon dvojici umetnika sa imenom Stiven, Kingu i Spilbergu, kao i pop kulturi osamdesetih godina, i osamdesetim uopšte. Seriju potpisuju braća Duffer koja iza sebe imaju dva-tri filma čija ocena na IMDB-u jedva prelazi središnju, dok je „*Stranger Things*“ ocenjena 9,2.

Na samom početku dečak nestaje, a pojavljuje se devojčica s telekinezom. Radnja je, naravno, smeštena u malo mesto u Americi gde se, zahvaljujući Stivenu i Stivenu, ne može desiti ništa lepo ili se svejedno dešavaju neobične stvari ma kakav njihov ishod bio. Priča se brzo grana i usložnjava, a najveći uspeh prve sezone su neverovatno talentovani i šarmantni klinci čiji je drug nestao i kojeg, uz pomoć pomenute devojčice, pokušavaju da nađu. Njihovi su odnosi dobro razrađeni i nisu idealizovani, no ipak se čini da su Dufferovi mogli malo više da nagnu Kingu kad je u pitanju razaranje američke porodice koja ovde nije glorifikovana ali nije ni previše zasečena. Od odraslih glumaca najupečatljiviji je David Harbour, koji dočarava slomljenog i tugom pregaženog še-

rifa kojeg slučaj nestalog deteta vraća u nemilu prošlost. Sa druge strane, najveće razočaranje i jedino što neprestano iritira je gluma one od koje se zasigurno najviše očekivalo, Vinone Rajder. To da nije želela da odigra još jednu histeričnu majku koja traga za izgubljenim čedom mogu da razumem, ali zašto je svoju ulogu, uslovno rečeno, parodirala, to mi nikada neće biti jasno. Da se ne lažemo, ima u ovoj seriji još mnogo toga što se moglo izbeći, kao što su klišeji u kojima se dobra devojka uhvati naopakog momka koji je povredi, a posle se za to iskupi, i verovatno je „*Stranger Things*“ najslabija kad pokušava da isprati odnose Kingovih i Spilbergovih junaka, a najbolja kad ih uzima kao polazište i dodatno razrađuje. Finale prve sezone je podjednako i mračno i optimistično da zadovolji očekivanja, a u pogledu naredne sezone me najviše brine pomenuta nostalgija koje mislim da je vreme da se ostave.

Na internetu se može pronaći snimak paralelnih scena iz ove serije i filmova koji su na nju uticali: „*E.T.*“, „*Osmi putnik*“, „*Gunisi*“, „*Bliski susreti treće vrste*“, „*Firestarter*“, „*Strah u Ulici brestova*“, „*Poltergeist*“, „*Explorers*“, „*Isijavanje*“, „*Stand by Me*“, „*Keri*“, „*Commando*“... što je zanimljivo pogledati, ali je isto tako i nepotrebno, jer vam serija zbog tih omaža neće biti ni bolja ni gora, ni kad ste njih svesni ni kad ih ne prepoznajete. A ovo delo svakako ima šta da ponudi. Ili smo svi samo jako nostalgijni, čak i kad mislimo da nismo.

Piše: Aleksandar Radovanović

Vek džezza (21)

Memoari usrano obojenog crnje

U korpusu autobiografskih knjiga džez muzičara, posebno i istaknuto mesto zauzima, svojom originalnošću i literarnom vrednošću, autobiografija Čarlsa Mingusa „Beneath the Underdog“, virtuoznog kontrabasiste i, pored Ellingtona, najboljeg kompozitora u istoriji džezza. U srpskom prevodu knjiga je objavljena pod naslovom „Bedniji od šugavog psa“ i nije oduševila samo ljubitelje džezza, što već samo po sebi dosta govori.

Mingus je u njoj vlastitim rečima opisao jedan deo svog životnog puta: od ukletog detinjstva u crnačkom getu Vots kraj Los Anđelesa do otrcanih klubova Centralne avenije, oko kojih su ordinirali sitni kriminalci, narkomani, podvodači i tzv. bele naslednice, od čuvenih njujorških svratišta sa legendarnim figurama džezza do psihijatrijskih odeljenja bolnice „Belvi“. Međutim, sva njegova lutanja nisu otišla pre daleko – uvek su se vraćala muzici. On je mogao da stavi muziku iznad ljudi.

Ova čudnovata, za moralne čistunce zapanjujuća autobiografija, ima, poput Majstorove zahtevne muzike, složen narativni tok: počinje i završava se kao Mingusova ispovest psihoterapeuta, dok glavninu knjige čine reminiscencije kompozitorovog anđela-čuvara (u trećem licu) koje lagano i suptilno ustupaju mesto Ja-formi uobičajenoj za autobiografsko štivo sa unutrašnjim monolozima i dinamičnim, britkim dijalozima oplemenjenim uličnim žargonom i tajnim, eliptičnim jezikom hipstera i džezističke potkulture.

Za Čarlsa Mingusa mlađeg, neurotične protivrečnosti američkog rasizma bile su lične – sasvim lične. Paradoks je počivao u njegovoj boji – nije bio ni dovoljno crn, ni dovoljno beo, niko ga nije prihvatao. On piše: „*Doktore, ti si sve što bih i sâm mogao da budem samo kad*

bih uspeo da pronađem svoje svratište, svoj zasek na štapu, svoju gomilu ljudi.“ Ovo osećanje ukletosti, nepripadanja i odbačenosti koje se tako drastično ispoljilo čim je izašao iz sigurnosti porodičnog ognjišta – pre svega zbog preterane i komplikovane rasne politike njegovog skoro belog oca koji je svojoj deci zabranjivao da se druže sa crncima – pratiće ga poput neke zlokobne senke čitavog života, čak i onda kada je, slavan, postao građanin sveta. O tome je stalno govorio, ne uvek koherentno, povremeno ubedljivo, najčešće provokativno. Nedostatak rasnog identiteta je za njega bio bolni kompleks – stvar žestokog ponosa i gorkog resantimana. Stoga ne iznenađuje što njegovi radikalni, ostrašćeni uvidi o aporijama rasizma u Americi čija je žrtva bio, kao i o hipokriziji muzičke industrije s kojom se borio do kraja života, predstavljaju neke od najboljih stranica knjige. Jedan od Mingusovih biografa, Džin Santoro, piše: „*Mingus... je voleo da misli kako može da prozre društvenu mašineriju... Rasizam u Americi, tema oivičena bolnom istorijom, bio je veliki deo njegove priče i priče njegove porodice... Čarls Mingus je bio pravi romantik, debeljuškast strastveni govornik koji je video sebe kao bajronovskog heroja u rasnim i kulturnim ratovima svog vremena.*“

Seksualnost je još jedna Mingusova opsesivna

tema. Zapravo, njegovu knjigu možemo smatrati otvoreno erotskom ljubavnom melodramom, sa svim prerogativima koje ovaj žanr pretpostavlja. „*Seks se najbolje prodaje*“ – bio je kompozitorov odgovor na komentare da je njegova knjiga preopterećena pornografskim epizodama. Ipak, činjenica je da je Mingus voleo žene i da su one volele njega – i to ne samo u seksualnom smislu, mada je toga bilo na pretek. On je bio muzičar, i to poznat, što je značilo da je uvek bilo žena koje su želele da budu u njegovoj blizini. On je, takođe, verovao ženama i pred njima se emotivno i intelektualno otvarao na način na koji je to retko činio s muškarcima. „*Ja sam bespomoćan bez žena, uplašen od sutrašnjice*“, napisao je u svojoj knjizi. Žene su bile njegove muze i zaklon. S druge strane, seks je za njega značio, kao uostalom i za mnoge crnce u Americi, sredstvo samopotvrđivanja i supremacije u svetu koji „*obojenima*“ negira bilo kakve ljudske potencijale. On je bio, dugo vremena, jedini način aklimatizacije surovim pravilima koje je bela Amerika nametala crncima, ali i čin prkosa i otpora psihološkim krajnostima američkog puritanizma koji je, kao što je Vilijam Karlos Vilijams rekao, „*stvar čudna, nehumana, snažna, kao ostatak nekog izumrlag plemena čije su prakse bile odvratne*“. To što su ga žene, po-

seбно bele, obožavale nije nimalo slučajno – u seksu nisu važila pravila boje i rase. Njegovoj sujeti i aroganciji najviše je odgovarala uloga makroa, što, zapravo, po sopstvenom priznanju u knjizi, nikad nije mogao da bude. Ipak, u usta Dželija Rola Mortona on stavlja sledeće reči: „Beli čoveče, ti mrziš, biješ se i ubijaš zbog bogatstva, a ja to dobijam jebanjem. Ko je bolji?“

Više nego ironično, Biblija je knjiga na koju Mingus, sa neskrivenom ambivalentnošću, često referiše. Potraga za Bogom i/ili za autentičnim Ja predstavlja jedan od stožernih motiva autobiografije. Bog je ovde shvaćen u najširem mogućem smislu – nije to ni Isus, ni Jehova, ni Alah, ni Buda, već pre transcendentno polje kome svaki umetnik teži, pokušavajući da bar svojim delom, ako ne i životom, opravda svoj božanski/stvaralački nalog i time osigura besmrtnost. Na jednom mestu u knjizi Mingus kao da ponavlja spinozijansku ideju panteizma (Deus sive natura): „...Znam da sam rođen kao nastavak života kao takvog – sva ta priroda, mesec, univerzum, prostor, sve to čini mene.“

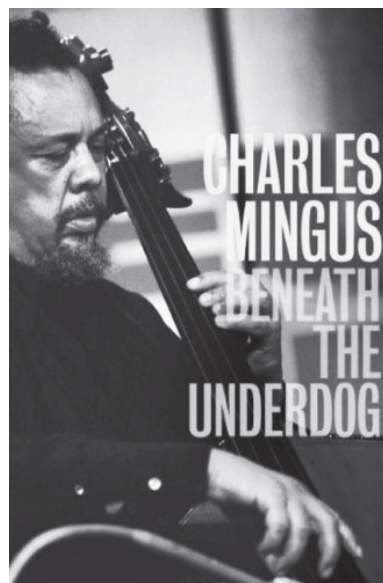
Ali, sasvim u skladu sa svojom stalnom potrebom za dramatičnom sopstvene ličnosti, on u samom sebi oseća emanaciju božanskog i nadljudskog, neku vrstu mistične moći koju poseduju samo oni odabrani. Piše: „Oduvek sam mogao da hipnotišem ljude. Čak i kad je Bog zaboravio na mene, mogao sam da hipnotišem muzikom – ljudi bi dotrčali i vrištali između prolaza i skakali sa tribina... Znam da sam rođen sa nečim mističnim. Trebalo bi ponovo proučiti opasnosti koje bi mogle iskrsnuti. Da li su moje ruke zaslužile da imaju ovakav dar? Video sam dovoljno da bih se uplašio.“

U psihološkom smislu, ova knjiga nam otkriva mučan proces Mingusove individuacije, sazrevanja, samoostvarenja njegovih različitih, često oprečnih ličnosti („drugim rečima, ja sam trojica“) – od taoca sopstvene boje kože, bednijeg od šugavog psa, do samosvesnog stvaraoča koji uspeva da mobilise svoje kreativne moći i srčano, fajterski, ide kroz život otvorenog garda. Mingus bi na svaku provokaciju, stvarnu ili umišljenu, reagovao neproporcionalnim fizičkim ili verbalnim intenzitetom. Ljudi su ga opisivali kao da je spreman za ofanzivni red Nacionalnog šampionata u američkom fudbalu.

Mingusova rešenost da faktografiju podredi projekcijama vlastite imaginacije („neki od likova i događaja su izmišljeni“, piše na po-

četku knjige), kako bi realnost sopstvenog života podigao na nivo hiperrealnosti i mita, predstavljala je radikalni raskid sa uhodanim shvatanjima o memoarskoj literaturi, kao i dodatno breme kad su se stekli uslovi i javila potreba za jednom kritičkom, na činjenicama zasnovanoj biografiji. Stoga, njegov prvi biograf, Brajan Pristli, sugerise: „Jedan od pomoćnih ciljeva mog inicijalnog istraživanja bio je da se pribavi kontekst i protiveža Mingusovoj knjizi i nadam se da će to, bilo da je čitalac zbunjen, razjaren ili impresioniran Mingusovom memoarskom prozom, moja knjiga predstaviti nešto opipljivije. Iako su događaji koje Mingus pokriva skoro isključivo ograničeni na prve tri decenije njegovog života (i stoga na moja prva dva poglavlja), svi oni sadrže bar simboličnu istinu. Pažljiva verifikacija može takođe dovesti u vezu mnoge od njih sa objektivnom realnošću, ali njihova svrha je da, onako kako ih je ispričao Mingus, jasno objasne njegovom auditorijumu pritiske na samosvesnog i senzitivnog umetnika u njegovoj poziciji.“

Nema sumnje da Mingusova autobiografija nije, što se faktografske tačnosti tiče, pouzdano štivo. Ne samo zbog toga što je promenio imena nekim, bar za poznavaoce džez, poznatim ličnostima, posebno onima koje je prikazao u nepovoljnom svetlu (Crvenokosi je zapravo Red Norvo), već je i izvesne značajne događaje pogrešno datirao. Mingus sigurno nije prvi put svirao sa Čarlijem Parkerom prilikom Berdove prve posete Kaliforniji (1946), „jednog sunčanog avgustovskog popodneva“, jer je alt saksofonista tada već bio na psihijatrijskom odeljenju bolnice Kamarilo. Osim toga, najmarkantniji likovi su proizvod mašte, ili, što je verovatnije, predstavljaju sintezu različitih, partikularnih iskustava (Li-Mari, Dona, Bili

Bouns). Ali, takođe, nema sumnje da je Mingusova inicijalna namera bila da hroniku svog života pretoči u jedno uzbudljivo i nadahnuto romaneskno štivo. I zaista, njegova knjiga duboko zalazi u područje autentične literature i/ili književnosti, i to ne samo po svom proseyu, strukturi i formi. Poput njegove veličanstvene muzike, ona obuhvata panoramu ljudskih osećanja, od melodramskog romantizma do gorke ironije. To je navelo jednog recenzenta da napiše: „Knjiga govori mnogo više o američkoj psihi uopšte i posebno o crnačkoj egzistenciji, nego što su to mogli sociolozi i psiholozi svojim krutim, bezdušnim vokabularom“. Nećemo pogrešiti ako kažemo da je Mingus u njoj sopstveni život predstavio kao umetničko delo, koje nam izlaže kako je jedan višestruko nadareni čovek video Ameriku, planetu, univerzum, pa čak i duh Boga tokom svog zemaljskog života.

Doom

je opet Sladžana

OK narode vreme je da zaokružimo ovaj vodič kroz specifične i diskutabilno popularne muzičke žanrove. Nakon post-roka i skrima, trilogiju ćemo kompletirati na nešto blasfemičniji način. Ako su vam već pale na pamet popaljene crkve u norveškim snežnim nedodijama i gomila dugokosih likova sa čudnim, nemetroseksualnim osećajem za šminku moraću da vas razočaram i bukiram kartu za Sjedinjene Američke Države, tačnije Luizijanu. Jer iako se o korenima ovog žanra može diskutovati (mada se sve svodi na Black Sabbath i kasnije Melvinse) nema dileme da je on eksplodirao na jurisdikciji Rastija Kola i Martina Harta sa epicentrom u Nju Orleansu. I dok je početkom devedesetih na drugom kraju Amerike Sijetl postajao Meka i Medina za besne, anksiozne i neshvaćene tinejdžere (a bogami i izdavačke kuće) u gradu tradicionalno poznatom po džezu radalo se nešto dosta strašnije od džez i grandža zajedno. Nekima je već u naslovu bilo jasno o čemu se radi a za one koji se do sada nisu sretali sa ovom vrstom muzike da pojasnimo da je u pitanju pravac pod nazivom sladž (sludge).

U prevodu ta reč znači mulj i teško da bilo koja imenica, emocija ili biblijski citat može bolje da opiše tu brundeću kombinaciju duma (doom) i hardkora (hardcore). Slušajući Eyehategod, Crowbar i Acid Bath koji se smatraju pionirima žanra, stižete utisak da su pre svake svirke svoje instrumente potapali u neku od mnogobrojnih močvara Luizijane. Muzika je spora, teško distorzirana sa tek povremenim ubrzanjima dok preko nje ide agresivna derjava (mada nekad i clean vokali) o dro- gama, samoubistvima, depresiji i ostalim bogougodnim stvarima. Ubrzo se pojavilo još bendova istog usmerenja među kojima treba izdvojiti

Down i Corrosion of Conformity. Ostale ovom prilikom neću navoditi jer su u suštini bili samo kombinacija članova ovih već pomenutih. Nekom fanu Pantere se možda upalila lampica na pomen Downa. Da, to je onaj drugi bend Phil Anselma. Međutim iako je Phil, pored popularnosti sa Panterom, i do danas ostao jedna od centralnih figura sladž zvuka ovom prilikom ćemo se detaljnije osvrnuti na jednu drugu legendu žanra, frontmena benda Eyehategod-Mikea IX Williamsa.

Koliko Williams i ostatak benda nisu bili "pod libelu" od opijata i alkohola dovoljno govori anegdota sa snimanja njihovog trećeg albuma (Dopesick, 1996.). On je u studiju došao na genijalnu ideju da za potrebe intra snimi razbijanje flaše u studiju što je, ko zna kako, dovelo do toga da se sav iskasapio i obilato iskrvario po podu studija što je ostatak benda, logično, iskoristio da njegovom krvlju ispišu "Pakao" i "Smrt svinjama". Gazda studija iz nekog razloga nije bio oduševljen pa je pozvao izdavačku kuću da im se nakrši majke što su mu poslali ludake. Nakon toga Williams se dao na odvikavanje i ušao u metadonski program za skidanje. U toj fazi zadesio ga je nesrećni uragan Katrina. U svom tom haosu morao je da ode iz Nju Orleansa jer mu je kuću zahvatio požar. Recepcionaru hotela u kome je odseo nije bio simpatičan pa je pozvao policiju koja ga je ubrzo uhapsila zbog posedovanja droge i strpala ga u zatvor pošto nije imao para za kauciju. Niko od njegovih prijatelja u početku nije znao šta ga je snašlo te je Mike u zatvoru zaglavio na prinudnom "skidanju" zbog koga nije spavao 7 dana. Spas je došao u vidu pomenutog Anselma koji je platio kauciju i izvukao prijatelja iz zatvora. Bend je nakon toga na-

stavio normalno sa radom sve dok nisam pre neki dan video da je zbog lošeg zdravlja Williams primoran da odustane od naredne turneje. Sasvim adekvatnu zamenu bend je našao u Randy Blythu iz benda Lamb of God koji je "počastvovan i daće sve od sebe dok Mikeu ne bude bolje".

Sad možemo da nastavimo s pričom. Elem, nije trebalo dugo da sladž euforija zahvati ostatak Amerike i sveta ali i ostale muzičke žanrove što je u krajnjem dovelo do određene evolucije u zvuku iako bendovi iz Nju Orleansa (bilo stari ili novi) i dalje predstavljaju neki vid autohtone vrste kada je ova muzika u pitanju. Dobar deo novijih bendova okrenuo se stoner roku. Tu, ovoga puta, prednjače bendovi iz Džordžije poput Kylese, Black Tuska i Zoroastera. Najpoznatiji bendovi iz ove američke države su svakako (prvenstveno) Mastodon i Baroness koji su promenom zvuka ka progresivnim vodama skoro otesli sludge etiketu sa svog imena. Pevač i gitarista Baronessa John Baizley je zaslužan i kao autor maltene 80% omota svih novijih relevantnih sludge izdanja.

Kada je ostatak planete u pitanju pomenućemo samo neke od bitnijih bendova. U Kanadi recimo imamo odlični KEN Mode, kod Britanaca moramo pomenuti Electric Wizard i Iron Monkey, glavni adut Švaba je verovatno The Ocean dok u dalekom Japanu štafetu drži Boris. Kod nas u Srbiji ovaj pravac nije naročito zastupljen, bar ne u svom čistom obliku. Kao najbitnije predstavnike moramo pomenuti beogradski In from the Cold koji među headbengerima još uvek nisu stekli popularnost koju zaslužuju.

Kao što rekoh na početku to je to za sada. Ali postoji još mnogo čudnih žanrova koje treba ispitati. Pornogrind na primer...

Piše: Ivana I. Božić

Katatonía - The Fall of Hearts

Jesenji nokturno srca

Nakon četvorogodišnje pauze u stvaralaštvu švedski metal sastav Katatonía obradovao je poklonike svoje muzike novim albumom "The Fall of Hearts", prvim posle izdanja iz 2012. godine – "Dead End Kings". Album se pojavio s proleća (objavljen je krajem maja) ali odiše jesenjim ritmom, prepun je boja, emocija, lirika se lančano nadovezuje iz pesme u pesmu i stvara jedinstven koncept svojstven izrazu kakav u osnovi i neguje Katatonía. Kom-binacija poletnih progresivnih i strastvenih melodija od kojih vam srce zatreperi na trenutke, uklopljena je sa dsta akustičnih momenata i instrumentacija, dok se distorzirane gitare pojavljuju tek toliko da naprave prijatan balans u atmosferi na albumu. Prvi singl koji se zavrteo sa albuma, "Serein", u osnovi predstavlja sve ono što "The Fall of Hearts" zapravo jeste, iako je, generalno, teško izdvojiti bilo koju pesmu sa albuma zbog samog lirskog i instrumentalnog koncepta koji objedinjuje razmišljanja o ži-

votu, ljubavi i gubitku sa, na momente eteričnom, na momente snažnom muzikom. Zreli, bogati tekstovi i dalje su nešto po čemu je Katatonía prepoznatljiva, kao i specifičan zvuk koji je u osnovi zadržan tokom svih ovih godina, a koji se iskristalisao još od sjajnog ostvarenja iz 2006. godine "The Great Cold Distance". No, sada je sve to dodatno obožaćeno progressive elementima što se čuje već tokom prve, po dužini epske, sedmominutne numere na albumu – "Takeover" koja, poput pesme mitskih sirena, zavodi i uvodi dalje u album tako da vreme kao kategorija postaje jako relativno. I zaista, ceo album traje nešto preko sat vremena, ali pesme se prosto nižu jedna za drugom i ceo album zvuči potpuno neopterećujuće, kao da popunjava one delove koji nedostaju i stapa se sa slušaocem. Priču dalje vodi "Serene" finim tempom sa gotovo savršeno uklopljenim elementima koji je pomalo izdvajaju od ostalih. Ali samo na tren. Kao nedosanjani

san čiji obrisi se još uvek kortljaju negde po uglovima očiju, "Old Heart Falls" usporava tempo albuma istovremeno osvajajući slušaoca emocijom koja je protkana kroz svaki red teksta i upletena u svaku notu. Snažan narativ odlika je pesme "Decima" dok "Sanction" unosi snažnije rifove na početku pre prelaska u "mirnije vode". Grubo posmatrano, "Residual" je pravo malo remek-delo, a "Serac" odiše jednostavnošću i virtuoznošću. Umirujuća "Shifts" prava je pesma za popodnevni odmor začinjjen blagim treptajima sunca, dok "The Night Subscriber" savršeno upada u osnovu matrice koju album sledi. Lagano privođenje priče kraju najavljuje eterična "Pale Flag", dok "Passer" direktno zaokružuje priču. "The Fall of Hearts" poseduje izbalansiran odnos grandioznog i osećajnog, donosi svu onu opijajuću energiju benda kakav je Katatonía, koja prožima i obuzima, dok se emotivni tekstovi skladno stapaju sa sredinom.

Piše: Ivana I. Božić

Lita Ford - Time Capsule

Kad su rok svirali ljudia ne mašine

U doba ispeglanog, produkcijski savršenog zvuka, pravo je osveženje čuti vrhunskog muzičara koji i dalje želi da sačuva autentičnost pravog rock'n'rolla iskrenu emociju koja isijava iz svakog rifa. Nekrunisana hard rok kraljica iz osamdesetih, Lita Ford, osmislila je svojevrstnu vremensku kapsulu ("Time Capsule") kojom je evocirala vreme kada su muziku svirali ljudi a ne virtuelne mašine. Sam lajt motiv albuma "Time Capsule" je "čisto i stvarno" odnosno sirov, iskreni hard rok, a čine ga pesme čije je analogne, sirove verzije Lita pronašla u svojoj kući i rešila da ih oblikuje na stari način, bez uplitanja digitalne tehnologije.

Dosta poznatih muzičara uzelo je učešće na ovom albumu. Billy Sheehan i Gene Simmons svirali su bas gitare, Dave Navarro mandolinu, Rodger Carter bubnjeve, Jeff Scott Soto kao vokal, dok su Rick Nielsen i Robin Zander svoj doprinos dali kao prateći vokali.

Album otvara komični intro Chris Holmsa (ex-W.A.S.P. gitarista) iz koga se uleće pravo u hevi poslasticu "Where Will I Find My Heart Tonight", koju dalje sledi, puna iskrenih emocija – "Killing Kind" na kojoj Dave Navarro svira mandolinu. Moćni gitarski solo u melodičnoj "War of the Angels" retko će koga ostaviti ravnodušnim.

Aroma bluza provejava kroz "Black Leather Heart" dok svojom energijom sve ne zapali kompozicijski najjača "Rotten to the Core" na kojoj Gene Simmons svira bas, a Bruce Kulick drugu gitaru.

Smiraj nakon kulminacije dolazi sa instrumentalima "Little Wing" i "On the Fast Track". Litin vokal dolazi do izražaja u baladi bluz manira "King of the Wild Wind".

Album zatvaraju "Mr. Corruption" i "Anything for the Thrill" još jedna zaista sjajna pesma na albumu.

"Time Capsule" dopašće se svima čije su uši umorne od digitalne perfekcije zvuka. Ona iskrena emocija, slična onoj koja se oseti tokom živog nastupa, prevladava albumom i ujedno je i dokaz da Lita Ford, uprkos stažu na sceni, i dalje i sebi nosi onaj sirovi, iskreni hard rok izraz čiju esenciju je uspela da dočara ovim ostvarenjem.

Biffy Clyro – Ellipsis

Iza Biffy Clyro je već 20 godina karijere i 7 studijskih albuma. Za to vreme su krajnje suptilno prerasli iz škotskih čudaka sa haotičnim gitarama i iščašenim aranžmanima u nešto najjače što britanski live arsenal može da ponudi uz, recimo, Muse. I to ne treba da čudi. Uprkos bučnim rifovima i idiotskim naslovima pesama, osećaj za mainstream melodiju je uvek bio tu i polako je glancan u oslonac benda. Ta formula "i tamo i ovamo" (da ne kažem "i Rusija i EU") je najbolje upalila na albumu "Puzzle" koji se i danas smatra prekretnicom njihove karijere i albumom razdora između novopečenih i "true" fanova.

Međutim uspeh koji je postigao "Puzzle" u neku ruku je postao hendikep benda jer su svi naredni albumi posmatrani kroz tu prizmu kreativnog potencijala sa jedne i želje za mainstream uspehom sa druge strane. Recenzijski epilozi su se uglavnom svodili na njihov polu-uspeli kompromis. Ali hajde da postavimo novi ugao gledanja. Zašto te dve stvari moramo posmatrati kao krajnosti? Čini mi se da Biffy Clyro uživaju upravo u toj ulozi "daywalkera" i da to pripitomljavanje zvuka u odnosu na ranija izdanja ne treba gledati kao pe-

jorativnu želju za komercijalnim uspehom već kao neki vid evolucije samog benda. Ideja duplog albuma svakako nije pametna ako hoćeš da juriš masovnu publiku pa opet je prethodni album ("*Opposites*" 2013.) sasvim dobro prošao uprkos laganijem i na momente eksperimentalnom tonu. Pometnju nakon toga je stvorio sam bend tako što je "*Ellipsis*" najavljivan kao početak novog poglavlja i "*prava rokerska ploča*". Sve mi je to bilo pomalo sumnjivo kada su rekli da im je inspiracija bio, između ostalog, Aesop Rock (ali bravo za muzički ukus). U suštini dobili smo jedan jako solidan album koji ipak nije totalni "*povratak kore-nima*".

Prvi singl "*Wolves of Winter*" je čak i sa glupim spotom obećavao tvrđi zvuk i predstavljao solidan početak. "*Animal Style*" nakon njega je samo podigla očekivanja na viši nivo i sigurno je jedan od najboljih singlova u godini. Problem je što je na ostatku albuma, ako izuzmemo sjajnu "*On a Bang*", tempo uglavnom laganiji, odnosni liči na ono što su radili i do sada. To i dalje lepo funkcioniše i na neki način potvrđuje da je "*divlja*" strana benda otplovila i da na nju gledaju kao na bivšu devojku, sete je se nekad

sa blagom setom i osmehom na licu ali ne bi baš želeli da im se vrati za stalno. Možda najveće koketiranje sa prošlošću predstavlja bonus pesma sa deluxe izdanja diska pod nazivom "*In the Name of the Wee Man*" ali sama činjenica da nije na regularnom delu albuma potvrđuje gore navedeno. Najslabija tačka albuma je definitivno "*Small Wishes*" što je tužno jer je skriveni adut benda uvek bio škotsko poreklo koje su voleli da ubacuju kroz gajde i tako neke stvari. Tako i ova pesma sa interesantnim tekstom govori o nezavisnosti Škotske ali je, nažalost, muzički ispala načisto dosadna.

Za kraj, ako mi dozvolite, izneću jedno smelo mišljenje da je Biffy Clyro, imajući u vidu odnos kvaliteta i popularnosti, jedan od najvećih bendova decenije, iako bi ovu tvrdnju verovatno pokopao broj ljudi koji bi došao na njihov hipotetički koncert u Srbiji. Ali ako ih poredimo (ponovo) sa Muse, koji definitivno uživaju takav status, videćemo da slične stvari krase oba benda samo što je Biffy stario manje pretenciozno. I zato ne treba filozofirati puno o starom zvuku i čekati svaku baladu na nož već jednostavno uživati u jako dobrim albumima.

Piše: Ivana I. Božić

Gospodin Pinokio

Iz mraka mašina, EP (Take It Or Leave It records, 2016.)

Mašina koja iz mraka izvlači svetlost

Postoje albumi koji vas osvoje na tren ali, ta početna dopadljivost vremenom izbledi i zamene je neki drugi tonovi. Sa druge strane, postoje i oni koji vam se, sa svakom narednom pesmom, polako uvlače pod kožu i, odjednom, shvatite da već po deseti put vrtite iste pesme. Takav je upravo EP „Iz mraka mašina“ niškog sastava Gospodin Pinokio.

Zvuk koji je baš opasno nedostajao muzičkoj sceni ne samo Niša, već i domaćoj sceni uopšte, ponovo je prisutan. I, za razliku od aktualnih trendova reciklaže i bezidejnog prežvakavanja starih, proverenih pesma, Gospodin Pinokio je, kao i tokom svih ranijih godina svog prisustva na sceni, na nivou zadatka. Na EP-u su svega četiri pesme ali je u pitanju nov materijal benda koji ove godine obeležava dupli jubilej (petnaest godina aktivnog rada i dvadeset dve godine od osnivanja).

Novi materijal sniman je tokom marta 2015. godine u studiju u Makrešanu kod Kruševca sa producentom Zlatkom FatZed Petkovićem (bend Zaa). „Iz mraka mašina“ sadrži četiri nove pesme: „Stena“, „Šta god“, „Iz mraka mašina“ i „Zastoj u vremenu“. Album je dostupan na svim digitalnim platformama, kao i na kompaktnom disku za najvernije fanove odrađenog u vidu minijaturnog vinila. Na poleđini diska nalazi se i recenzija jednog od retkih autentičnih domaćih pisaca novije generacije, Dejana Stojiljkovića, koji, između ostalog, daje suštinu onoga što muzika Gospodin Pinokija jeste: *“U vreme kada je rokenrol podlegao udarima tržišnih adžija, i kada je bavljenje istim postalo isto-vremeno i biznis i pozerstvo kao odraz očaja i bunta, Gospodin Pinokio jeste ta ‘Iz mraka mašina’ koja donosi sa sobom preciznu i ubitačnu svirku koja će vas prodrmati i naterati da se zamislite. U vreme kao što je ovo, ne treba tražiti više.”*

Od svog osnivanja (sada već davne 1993. godine) pa do danas, bend je pretrpeo personalne promene, razvijao se muzički i stilski. Nakon pauze od gotovo jedne dekade, nastupom na Nisomniji 2010. godine u rovovima niške tvrđave, bend se zvanično vraća na scenu. Ali, ono po čemu je jedinstven – uvek aktuelni, britko iskreni tekstovi, rok zvuk u osnovi i pomalo setna boja glasa Igora Bogdanovića Šileta, ostali su pečat benda.

Slušanje pesama sa izdanja „Iz mraka mašina“ je poput pogađanja pravog trenutka za čitanje kakve knjige koju odavno želite da pročitate ali vam to nikako ne polazi za rukom. Prelazite stranicu za stranicom ali to je puki mehanički proces i emocija same knjige ostaje čvrsto zaključana negde između bezbrojnih redova. A onda, jednog dana, knjiga sama pronade put do vaših ruku, i sa otvaranjem prve strane pokrene se magija reči i hipnotički vas općini i uvede u neki novi svet. E, to je upravo bio slučaj i sa ovim albumom.

Opijajući, spori zvuk gitare, poput kapljice koja se razlaže po površini mirne vode, uvodi u prvu pesmu sa albuma „Stena“. Potpuno drugačijeg ritma je naredna „Šta god“, čiji optimistični refren odzvanja dugo, poput poruke onima koji dolaze, da je u životu najbitnije imati stav i u očiglednom haosu današnjice pronaći ravnotežu. Inače, ova pesma je odabrana da bude premijerni singl albuma, a za nju je snimljen i spot sa frontmenom kruševačkog benda Katabazija, Ljubišom Jovanovićem i ekipom iz aikido kluba „Trem“ na čelu sa Dejanom Stankovićem. Prijatna „Iz mraka mašina“ dodatno obogaćuje samu atmosferu na ovom izdanju, dok „Zastoj u vremenu“, poput prelomnog trena između noći i svitanja, poput prvih snopova jutarnje svetlosti, uspešno zaokružuje ovu muzičku priču svojim tempom.

Do nekog živog nastupa benda, ostaje da se vrti „Iz mraka mašina“ ali i obnovi gradivo sa albuma: „Plašim se i neću“, „Zapažanja“, „Buđenje“...

Bes pretvoren u energiju

Gospodin Pinokio je bend sa dugačkom "kilometražom", ove godine ste proslavili i značajan jubilej - 15 godina postojanja. Kad se osvrneš na sve te godine, kako ti izgleda karijera benda?

Moram da te ispravim na početku - 15 godina aktivnog rada a 22 godine od osnivanja. U svakom slučaju jako interesantno. Od situacije da nas na prvoj svirci zapazi izdavač i da već posle par meseci postojanja imamo svoje prvo izdanje, što '93. i nije bilo baš lako, do nekih momenata kada nismo mogli da izvadimo ni putne troškove. Iza sebe imamo tri albuma, jednu kompilaciju i dva EP-ja. Snimali smo u najboljim muzičkim studijima u zemlji, radili sa producentima koji su klasa i dan danas, saradivali sa nekim od najbitnijih promotera i svirali skoro u svim bitnim prostorima. Doživeli smo i to da nas svi osporavaju a onda dižu u nebesa, nazivaju kulturnim, znači - većinu stvari koje jednu grupu ljudi čini rock&roll bendom.

Stasavali ste u veoma teška vremena, kako za ovu zemlju, tako i za rokenrol. Koliko vam je to pomoglo a koliko odmglo?

Mi smo jednostavno počeli da sviramo bez nekog jasno definisanog cilja onako kako smo

tada umeli. To nam se činilo kao najbolji način da se izborimo sa frustracijama koje su nas sve čvršće stezale za vrat. Nisam baš siguran da smo sa tih dvadesetak godina baš totalno kapirali šta se tačno zbiva oko nas ali smo jasno osećali neku anomaliju. Zbog toga su u početku naši tekstovi bili potpuno satirični ali kako smo rasli i kontali da je situacija poprilično zajebana, uvukao se najpre strah a onda je eskalirao bes. E sad, šta je od ovoga pomoglo a šta ne ne znam. Najverovatnije nam je pomoglo to što smo taj bes pretvorili u energiju koju smo slali ljudima i na taj način pokušavali da im skrenemo pažnju da se nešto jako loše dešava oko nas. Međutim, loša strana je sigurno to što bes obično zaslepi čoveka pa ne vidi najjasnije stvari oko sebe.

Bend je menjao stil i pristup svirci tokom godima, da li možeš da definišeš te promene i dokle ste tačno došli danas?

Nas su uvek inspirisali problemi pojedinca inicirani događajima oko njega. Pošto se suština tih problema u poslednjih petnaest godina gotovo nije ni menjala već tu i tamo samo dobijala drugačiji oblik, mi smo ovoj materiji prilazili sa različitih strana. Svaka ta strana odnosno tačka gledišta nosila je ra-

zličitu impresiju koju smo prezentovali i različitim zvukom. Ono što je uvek bilo zajedničko, to je jedan beskompromisan i potpuno iskren pristup muzici bez zrnca foliranja. Danas smo svakako iskusniji pa je naš muzički izraz zreliji i sofisticiraniji nego na samom početku.

Gospodin Pinokio je poznat kao bend koji ima specifične tekstove. Kakav je tačno odnos stihova i muzike i koliko je bitno da to jedinstvo bude što prisnije?

U našem slučaju to je neraskidiva celina. Imamo jedan broj tekstova koji bi mogli da ispričaju priču sami za sebe ali tek kad se spoje sa muzikom impresija je potpuna. Jednostavno - te niti srastu i nemoguće ih je razdvojiti a da ih ne oštete odnosno da ne oskrnavite emociju.

Šta vaši fanovi i ljubitelji dobrog domaćeg rokenrola mogu očekivati od vas u predstojećem periodu?

Uskoro će se pojaviti naš novi spot za pesmu "Šta god" koji najavljuje izlazak novog materijala. Nakon toga kreću koncertne promocije svuda gde je to tehnički izvodljivo. Ovoga puta pokušaćemo da posetimo i neka manja mesta u kojima nismo svirali još od devedesetih ili nikada i nismo.

EP "Iz mraka mašina" je gotov, kakvi su tvoji utisci? Šta on znači za bend? Da li ste osvojili neke nove teritorije? Takođe, pitanje koje se nameće samo od sebe, da li je vreme "dugosvirajućih" albuma prošlo i da li se treba preorjentisati na tzv. kraće forme: singl, maks singl, ekstended plej? Ili čak možda na digitalno izdavaštvo?

Ako pričamo o novom EP-ju slobodno možemo reći da je to do sada najzreliji materijal koji je ovaj bend izbacio. Ovo je tehnički sigurno naš najbolji snimak tako da se saradnja sa našim novim producentom Zlatkom FetZed Petkovićem (bend Zaa) pokazala kao pun pogodak. Mislim da smo po prvi put uspjeli da onu energiju i emociju koju imamo na živim nastupima prenesemo i na snimak. E sad, da li će ovo izdanje imati ikakav komercijalni uspeh ili ne, to već zavisi od mnogih faktora i to je sasvim druga tema.

Što se tiče tipa izdanja u ovom vremenu u kome se živi nenormalno brzo i površno mi smo se trenutno opredelili za kraću formu i to pokazali prethodnim EP-jem (Svet oko nas). Album se preslušava sa puno pažnje kako bi se shvatila celina koja je u njemu sadržana a bojim se da većina ljudi u ovom trenutku za tako nešto nema vremena i, što je najgore, ni želje. Može vam se desiti da potrošite mnogo

energije i novca stvarajući nešto što će slušalac samo okrnuti puštajući prva nekoliko takta i nastaviti dalje. Sa druge strane album je kompletna priča jednog benda tako da ni ovoj formi nismo rekli definitivno zbogom.

Da li možeš da prokomentarišeš situaciju na lokalnoj, niškoj sceni, takođe i na srpskoj? Šta su njene vrline i mane, koji su potencijali? Na čemu treba da rade mlađi bendovi?

Što se tiče lokalne scene rekao bih - odlična sredina terena ali nedostaje završnica. Zašto je to tako ne znam da odgovorim, ali da imamo gomilu kvalitetnih bendova to znam. Mislim da je najbitnije da bend opravda razlog svog postojanja na taj način što će imati jasnu ideju i filozofiju u koju iskreno veruje. Komercijalni uspeh je ekonomska komponenta i ne treba da bude bukagija ukoliko muzici prilazite samo sa

umetničke strane.

U svetu gde Orvelovska vizija uzima maha (a Gospodin Pinokio je bio bend koji je vrlo često znao da kroz svoje pesme vrlo ubedljivo progovori o otuđenju savremenog čoveka), kakvo je mesto rokenrola i ljudi koji ga stvaraju? Da li su u pravu oni koji tvrde da je rokenrol mrtav i da se sve pretvorilo u besomučnu jurnjavu za novcem? Jedna vaša pesma upravo govori o tome ("Novac je mamac").

Nestala je jasna i iskrena komunikacija između ljudi i to svakako dovodi do otuđenosti, jer više ne postoji poverenje. Ljudi su postali robovi interesa a novac je njihov jezik. Međutim rokenrol je način razmišljanja koji pojedincu daje osećaj slobode da kaže ono što misli ili uradi ono što želi, te je kao takav večan.

Студентски центар Ниш

Установа за стандард студената Републике Србије

Uprava

Studentski centar Niš, Ustanova za standard
studenata Republike Srbije

Velikotrnovska 2

www.scnis.rs, info@scnis.rs

tel/fax 236-686,226-487,231-339

Studentski dom - Paviljon I i II i Linijski
restoran - Topličina 1

Studentski dom - Paviljon III i Linijski
restoran - Velikotrnovska 2

Studentski dom - Paviljon IV i Linijski
restoran - Gradsko polje bb

Aperto - studentski klub na Fakultetu
umetnosti

Bridge caffe - studentski klub na
Građevinsko-arhitektonskom fakultetu

House caffe - studentski klub u zgradi
Uprave Studentskog centra Niš

